پێشنیارێکی سیاسی بۆ ڕۆژاڤا.. ئیدریس مستەفا ساڵح

کۆم گۆشەی سیاسی هەیە لە دنیادا ئوونددی ڕۆژاڤا قەتیس مابەت لە چەند هاوکۆشەیەکی سیاسی ناوچەکە و جیهانیش. هاوکۆشە سیاسیەکان چون یەک و دژ بە یەکیشن. هەموویان لە دڕۆوی وڵاتەکن کەچی لە خاکی ئۆو وڵاتدا بووننی سیاسی و سەربازیان هەیە. هەموویان دراوسێ و هاوپەیمانن لەهەمان کاتدا دژە دراوسێ و دژە هاوپەیمانی یەکترن. تورکیا و ئەمریکا، دوو دەستی ناتۆ و دوو دژ بە یەک لە ڕۆژاڤا؛ ئێران و تورکیا دوو وڵاتی دراوسێ بەنام دوو هیزی دژ و لایەنگر لە بەشار ئەسەد؛ ڕۆژاڤا بەشی خاکێکە لە سوریا و سوریا دانی پیدا نانێ و ئەمریکا داکۆکی لیدەکات لە کاتێکداهیچ شرعیەتێک نیە بە بوونی ئۆو لەوێ. زیندوو بوونەوەی دنیای دوو قوتبی روسی و ئەمریکی لەوێدا. ڕۆژاڤا لە پای کۆشەیکی مۆزووییی و دڕفەتێکی سیاسیدا هاتە دڕ کەچی بە گرفتکەوە گلا، داعش، کە نە هی ئۆو بوو نە خەیشی بە ئامادە کردبوو، نە بوونیشی هەبوو لە خاک و مۆزووی ئۆو وڵاتدا. ئۆو گرفتە بڕەمی هەموو ئۆو هاوکیشە سیاسی و هەزکانی بەشدار بوو لە هەمان کاتدا ململانێکڕ بوو لەو ولاتدا کەچی ئاڵا لە ملی ڕۆژاڤا بە ئۆوی دوورونزیک ئاگای لە بە یاخود پێوەندی بە هەبوونیەوە هەبە کەچی نەمانیەکیان یاخود فەوتاندنەکیان خستە سەر شانی ئەم. ئۆو هەزانە و هاوکۆشکانیان دەخێکی هەندە ئاڵزیان خستەتە بەردەم ڕۆژاڤا کە لە گرێکوڕکی هاملەت ئاڵزتر بەت؛ ئەنجامگیریەکی ئۆویە: ئەوە بەهای ئەمەوە لە خاک زیندوو بوونەوە، گەر ئەمە نەبین ئیوە نامێنن، گەر ئەمە هەشبین ئۆوە هەرنامێنن.

جوگرافیای سیاسی ڕۆژاڤا پێچەوانەی ڕەوتە مۆزووییە بەرهەقکەیتی. خەڵکێک لە بەربەیانی دنیای دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە تاکو ئێستا هیچ گزنگکی سیاسی و نەتەوەیی و فەرهەنگی نەدیبوو بەنام و لە ڕووداوێکی کتوپڕی سیاسیدا بەسەر نیمچە سەربەخێیەکی تەواودا کەوتن. ئەم ڕووداوە کتوپڕە جگە لەوەی بەرەو ڕوی ئاسودەییەکی ڕەهای بردن لەهەمان کاتدا بەرەو مەترسیەکی گەورەشی کردنەوە. بە قەد ئۆوەی ڕۆژاڤا مەترسی گەورەی دروست کردووە بە سەر وڵاتانی تەنیشتی خەی بە قەد ئۆوەش مەترسی گەورەی لەسەر خێیەتی کە بەرەو ڕووی چارەنوسێکی نادیار کردەتەوە. ئۆوەی ئەم مەترسیە دوو دەمەی

دروست کردووە جیۆپۆلەتیکی خودی ڕۆژاڤایە. ئەو نزیکایەتیە مێژوویی و جوگرافی و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیەی کوردانی ڕۆژاڤا لەگەڵ کوردانی باکوردا هەیانە ترسکی گەورەی لای وڵاتکی وەک تورکیا دروست کردووە کە ڕۆژاڤا پریشک بهاوێ بە ئەودیو سنورەکەی؛ ئەمە جگە لە سوریا کە قەدەن باوەڕی بەوە نەبووە کورد بوون هەبە لە سوریادا و بگرە زۆریانیشی بە بەش کردبوو لەوەی هاوڵاتی ئەو وڵاتش بن کە لە بنەڕەتیانی مێژووەوە لە خاکەکەیدا دەژین. ئەو ڕوح و تەوژمە کوردیە نەتەوەییە بەهێزەی لە ڕۆژاڤا و باکور هەیە لە باشور و ڕۆژهەڵات نیە. ئەرانی بوون گەر لە پەلەیەکی کەمیشدا بێت دەوری خۆی دەگێڕی لە نەو کوردانی ڕۆژهەڵاتدا؛ لە باشور لە سایەی سەرۆکایەتی کوردیەوە شتکی ئەوتۆ نەماوە کە پێ بوترێ نەتەوە و نیشتمان و پرسکی بنەڕەتی سیاسی و مێژووی. مێژووی چەند ساڵەی ڕۆژاڤا لە بەیەکبردن و دەخی سیاسیدا پیشانیدا کە کوردانی ئەو دوو بەشە شتکی زۆر جیوازترن لە کوردانی باشور کە لە ساڵی ئەوەڵی حوکمڕانیەوە نیشانیاندا ئەوەی دوورونزیک بڵای نەچوون مەسەلەی نەتەوە و نیشتمان و دەخی سیاسی وڵات و مەڕاڵی مرۆڤ بوو.

باشور یاخود عەراق وەک ڕۆژاڤا یا سوریا نەبوونە جێگەی تەراتێنی ئاشکرای هەموو هیزە دەوڵەتی و نادەوڵەتیەکانی ناوچەکە و جیهان کە هەر یەک لە گۆشەی ئەو وڵاتەدا بنکەی سەربازی بە پانتایەکی جوگرافی گەورە لەدا و کەوتنە ململانێ لەگەڵ یەکدی. ئەوەی لەو نەوەدا ماندووەتی سیاسی و سەربازی پێ بەدرا دانیشتوانەکەی بوون بەتایبەت کورد لە ڕۆژاڤا. ئەو قەوارەیە بەدەر لە هەر ویستکی خۆی کەوتە نەو هەندە هاوکێشەی سیاسی ناوچەیی و جیهانی ئاڵۆزەوە کە دەرچوون لەی مەحاڵە. هیچ یەکک لەو هاوکێشانە نەک هەر لە قازانجی ڕۆژاڤادانین نیە بەڵکو ناوچەییەکان بە ئەوە دروست بوون ئەو ئەزموونە نابێ پا بگرێ؛ جیهانیەکانیش بە ئەوە دروست بوون تاکو بیکەنە گەمەی سیاسی دەستی خۆیان و هەر کات ئەو گەمەیە تەواو بوو بەجێی بهێڵن.

هیچ دەخکی سیاسی هێندەی ڕۆژاڤا قەتیس نیە لە چوارچێوە جوگرافیایەکەی خۆیدا؛ تورکیا و ئێران و سوریا وەک سێ دەوڵەتی گەورەی ناوچەکە، هەردوو زلهێزی روسیا ئەمریکا لەگەڵیدا هەڵکی وەک داعش لەسەروو ئەمانشەوە دژایەتی کردنی باشور لەگەڵیدا. ئەمانە هەمووی لە ناو جەرگەی خاکی ڕۆژاڤا بوونیان هەیە و نە دەتوانێ شێوەی هەمۆیان بکات تا سەر، و نە هیچیان ئاشتی لەلەگەڵدا مەر دەکەن. کۆنفرانسی ئاستانەی پایتەختی کازاخستان لە نیوان

چووار وڵاتی ئامادە بوو لە سوریادا، تورکیا و ئێران و روسیا و خودی سوریا، کە لە ساڵی ٢٠١٧ ەوە تاکو ئیستا هەر ساڵی لە جارێک زیاتر کۆدەبنەوە، مەرامی یەکەمین لە کۆبوونەوەی کۆنفرانسی ئەستانە و ئەوانەی تریش لە ئایندەدا جگە لە بابەتی ڕۆژاڤا هیچ شتێکی هەستیارتریان باسی لەوە بکەن؛ چونکە ڕۆژاڤا تەنها بۆشی سوریایە کە ترس لەسەر خودی سوریا و وڵاتانی ناوچەکەش دادەنێ گەر بکەوێتە خاوەن قەوارەیەکی نیمچە سەربەخۆی نێک هەر سیاسی بکەکو ئیداریش. دەبینین وڵاتانی ناوچەکە و روسیاش وەک جەمسەرێکی زلهێزی جیهان هەردەم بە دوای نەخشەڕێگایەکەوەن بۆ کۆشە و ململانێکانی سوریا کە لەسەر یەک پنت ڕاوەستاوە ئەویش یەکێتی خاکی سوریایە و ڕۆژاڤاش ئە وپنتە سەرەکییە کە ترسیان لێی هەیە ئەو یەکێتیە تێک بدات.

لەگەڵ ئەوەی ئیستا ڕۆژاڤا لە ساتی لە دایکبوونی مژوویی خۆیدایەتی لەهەمان کاتدا لە بەردەم ساتی گیان لەدەستدانیشیایەتی. بە خودی ڕۆژاڤاییەکان و ئەوانەشی لە خەمی ئەو قەوارەیەدان و خواستیانە ڕۆژاڤا بە ئەوەی بە تەواوی نەمرە دەبی بە عەقڵێکی سیاسی دەخئامەزیوە سێیری دەخەکەی بکرێت. لە سیاسەتدا ڕووداوەکان و هاوکێشەکان سەنگی مەحەکی هەر تێگەیشتن و جوڵە و هەڵوەستەکی سیاسین نێک دروشم و گوتاری سەزداری نەتەوەیی. وەک ئاشکرایە پشتیوانی سەرەکی ڕۆژاڤا لە ئیستادا ئەمریکایە و بەو هەیوە ئەمریکا پەشتر لە عەراقدا هەبوو، و بوونی داعیشیش لە هەردوو وڵات و بەکارهێنانی داعش وەک هەزەک لەم دوو وڵاتە و، ئەستاش بەرەوئەفریقیایان دەگوازێتەوە، ئەو میکانیزمی هاتنە ناوەوەی ئەمریکا پیشان دەدات لە ڕۆژاڤا. لەوە بارودۆخێک دروست بوو کە ڕۆژاڤا دەبە متمانە بکاتە سەر ئەمریکا بە پاراستنی لە پەلاماردەرەکانی دەوروپشتی؛ ئەو پەلاماردەرانەی هەر خودی ئەمریکا چێکیان پێ دەفرۆشێ یان تەنانەت دروستیشیان دەکات وەک داعش.

یەکێک لە سیاسەتە ستراتیجیەکانی ئەمریکا چارەسەر نەکردنی هەر کۆشەیەکی سیاسیە لە جیهاندا و بەتایبەت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. لە دوای جەنگی جیهانی دووهەمەوە ئەمریکا نێک هیچ کۆشەیەکی سیاسی چارەسەر کردووە بەکو ڕەگەر بووە چ ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ لە هەر ڕەگەچارەیەک بە هەر کۆشەیەکی سیاسی یاخود وەرانی کردووە و بەجێی هێشتووە. واتە تەنها ستراتیج لە سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا درێژکردنەوە و ئیدارەکردنی ئەزمەکانە نێک چارەسەرکردنیان، بگرە لە هەندە حاڵەتدا کوشتنی قەیرانەکە بە لە دایکبوونی قەیرانێکی

تـر. ئـەوەی ئـەو سـەروشتە دەدات بـەم جـۆرە سیاسـەتەی ئـەمریکـا دوو ڕەگـەزی سـەرەکین: یـەکەمیـان، ئـەو جوگرافیـا دوورە دەسـتەیەتی لـە ناوچە دەوەمـەند و پـڕ ململانـێکانی تری جیهانی بـەیە گـەر کـێشەکان بـەرەو چآرەسـەربوون بـەرن ئـەوا ئـەمریکاش دەبـێ بروات. دووەمیان، ئـابووری ئـەمریکـا بـە شـێوەیەکی سـەرەکی لـەسـەر دوو جـۆر پیشـەسـازی ڕاوەستاوە کـە هـەردووکیان پیویستیان بـە بازاڕی گـەرم و گـوڕی دەرەوە هـەیە ئـەوانیش پیشـەسازی دروستکردنی چـەک و دروستکردنی پـارەی کاغـەز، دۆلار.

گـەر ئـەو وڵـات و ناوچانـەی کـە ئـەمریکا بـە هـێواسرای هـێشتویـەتیـەوە یـاخود دەسـتبـەرداربووە لـێیـان بـە پـێـوەر بگریـن بـە ڕۆژاڤـا ئـەوا ڕۆژاڤا لـە هاوکـێشـە ستراتیجیـەکانی دەرەوەی ئـەمریکادا بوونی نـیـە؛ دەکرێ لـە سیاسـەتە تاکتیکیـەکانیدا بیبینین ئـەویش دەتوانین بـڕیـن لـە پـەراوێزیدایـە. ئـەمریکا تاکو ئـێستا هیچ ڕەگـەچارەیـەکی پـڕ نـیـە بـە ڕۆژاڤا نـە لـە سـەر کاغـەز و نـە لـە سیاسـەتی ناوچـەییاندا و نـە لـە گفتـوگـۆ و پـەیـوەنـدیـەکانیان لـەگـڵ ڕۆژاڤـادا. بگـرە نـاشتوانـە بیپارێزێت لـە پـەلامارەکانی دەوروبـەر. تـا هـێنووکـە دیار نـیـە بوونی ئـەمریکا لـە ڕۆژاڤا چیـە و بـەچی لـەوێـیـە و بـە تـەما هـەیـە چی بکات یان چی لـە ڕۆژاڤا بکات. ئـەوەی تا ئـەمـێستاکـە لـەسـەر ئـەرزی واقع بوونی هـەیـە و ئایندەکـێش دەتوانین ببینین ئـەوەیـە کـە ڕۆژاڤا بـەشـکـە لـە سوریا و سـەرجـەم وڵـاتانی دراوسـێ و بگـرە هـەموو وڵـاتانی ناوچـەکـێش لـەگـڵ یـەکـێتی خاکی سوریادان و خودی ئـەمریکا ئـەمـە ڕێت ناکاتـەوە وەک جـۆن ئیستاشی لـەگـڵدا بـە تایوان بـە چین و لـە چووارچـەوەی یـەکـێتی خاکی چین لـە قـەڵـەم دەدات. پرسیار ئـەمـەیـە ئایا ڕۆژاڤا بـەراورد دەکرێت بـە تایوان. ئایا تاکو ئیستاکـە ئـەمریکا جگـە لـە بـەکارهـێنانی ڕۆژاڤـا بـە مـەرامـە سیاسـیـەکانی خـۆی هیـچ ڕەگـەچارەیـەک تـەنـانـەت وەعدەکیشی پـەداون کـە شتـێکیان بـە بکات؟ بـەگومان نـەخـێر! بگـرە هیچ قانون و سیاسـەتـێکی نـەودەوڵـەتی بوونی نـیـە سـەبارەت بـە ڕۆژاڤا جگـە لـەوەی پـێیـان دەڵـێـن شـەڕکـەری بـاشن دژ بـە داعـش. هیـچ بـەڵگـە و پـەیمانـێکی ڕەسمی ئـەمریکی و نـەودەوڵـەتی بـەردەست نـیـە کـە پیشان بدات ڕۆژاڤا شتـێکـە و ئـەمـە داکـۆکی لـە دەکـەین. ئـەوەی بـە ڕۆژاڤایان کرد خـۆیان هـەرگیز نـەیاندەتوانی بیکـەن بـە تـەنها ئـەویش ڕووخانی دەوڵـەتی ئیسلامی بوو لـە عـێراق و شام.

بـەکارهـێنـان و دەسـتبـەرداربوون دوو سیاسـەتی دیـاری ئـەمریکـان کـە پـشتر چـەندان ناوچـە و قـەوارەی سیاسی بوونـەتـە قوربانی و ڕۆژقاش یـەکیک دەبـێ لـەوانـە. تازەترینیان جیهـشتنی وڵـاتی ئـەفغانستانـە بـە

بزووتنەوەی تالیبان. ساڵی ٢٠٠١ ئەمریکا بەهیزەکی چەند دەوڵەتیەوە پەلاماری ئەفغانستانیدا کە لە ژێر دەسەڵاتی بزووتنەوەی تالیباندا بوو ئەو دەم. دوای کوشتنی دەیان هەزار مرۆڤ و خەرج کردنی زیاتر لە چەند تریلیۆن دۆلار و ماندووی بیست ساڵی ڕابردوو تەیدا، ئەفغانستانی ڕادەستی تالیبان کردەوە و هەرجی دارودەستەی سیاسی و ئیدارەی حکومی و مەدەنی هەبوو ڕادەستی تالیبانی کردەوە لە کاتێکدا تالیبان ئەوسا و ئیستاش لە لیستی تیرۆری ئەمریکادایە. وەاتانی غەربی و ئەمریکا بەتایبەتی لە یەک سەدەی ڕابردووەوە تا هەنوکە کوردیان وەک یەکێک لە کاغەزە فشارکانی دەستی خۆیان بەکارهێناوە. ئەمە لە کاتێکدایە هزری سیاسی کورد بە گشتی بە ئومێدێکی زۆرەوە سەیری سیاسەتی نێودەوڵەتی غەربیان دەکرد، و ئەستەش دەیکەن، لە کاتێکدا کورد و کێشەکەی لە ئاستە نێودەوڵەتیەکەی بە پلەی سەرەکی کوشتەی دەستی ئەوانە ئینجا کورد خۆی و وەاتەکانی دراوسێی. ڕۆژاڤا گەر لە باشترین حاڵەتیدا لەسەر دەستی ئەمریکا ببێ بە قوارەیەک ئەوا لە قوارەیەکی نەتەوەییەوە کە مافی چارەنوسی خەڵکەکەی مژووڵی دیاری بکات لەو وەاتەدا دەیگەیەت بە قوارەیەکی وەزیفی کە تەنها بەکاری دەهێنێ بە مەرامە سیاسیەکانی خۆی وەک چۆن لەگەڵ تایوان دەیکات بە نموونە. ئەم گەینە وەزیفییە وادەکات هیچ شتێک نەمێنێتەوە لەو وەاتەدا کە بەهای هەبێت جا ئەو بەهایە سیاسی یا کەمەڵایەتی یا مەراڵی و فەرهەنگی بێت.

ڕۆژاڤا چی زووترە دەست بەرداری ئەمریکا ببن و ڕوو لە دیمەشق بکەن و هاتنەوە بە کەمترین دەستکەوت لە بوونی ئەمریکا باشترە. ڕۆژاڤا ئیستا شتێکە و لەم شتەوە دانوستان لەگەڵ دیمەشقدا بکات باشترە وەک لەوەی دوو سبەی ئەمریکا لەوپەڕی خراپیدا بەجێیان بهێڵێت. ئەوە دروستە کە سوریەکان لە لیدوانەکانیاندا خراپ لەسەر ڕۆژاڤا قسەدەکەن بەڵام لەدوان هەوەستی سیاسی حکومی ڕەسمی و دانیشتنی سەر مێزی گفتوگۆ نین بۆیە دانوستان لەگەڵ سوریادا بە جاودێری ڕوسیا و هەندە وەاتی تر زۆر باشترە بە ڕۆژاڤا وەک ئەوەی لەو بارودۆخە هەواسراو و چارەنوس نادیارەی ئیستایدا بێت لەگەڵ ئەمریکادا. گەر بێتوو بەرەو ڕووی ئەو پێشنیارەی ڕوسیا بێن کە تاکو ئیستا چەندان جار داوای کردووە لە ڕۆژاڤا کە دەست لە بەرەکی ئەمریکا بەربدەن و بێن لە ژیر چاودێری ئەواندا گفتوگۆ لەگەڵ دیمەشقدا بکەن. سەرباری ئەو هەموو کێشە و گرفتە ناوچەیی وجیهانیانەی بەرەکی سوریای گرت ئەو وەاتە لەسەر پای خۆی مایەوە و لە ئیستاشدا لە گەانەوەدایە بە ناو ماڵی عەرەبی لە ڕەگەی

کەمکاری عەرەبی و سەردانی کردنی چەندان سەرۆک و سەرۆک وەزیران و وەزیرانی دەرەوەی ولاتانی حەرەبی تەنانەت بەشێکی زۆر لە جوگرافیای جیهانی کە پێی دەوترێت گلۆبال ساوث ئامادەیی ئاسایی کردنەوەی پەیوەندیەکانیان دەربڕیوە لەگەڵیدا. گلۆبال ساوث زیاتر لە نیوەی دانیشتوان و جوگرافیای گۆی زەوی پێکدەهێنێ کە بریتیە لە ئاسیای ناوەڕاست و ڕۆژهەڵاتی ناوەراست و بەشێکی زۆر وڵاتانی ئەفریقیا و ئەمریکای لاتینیش. دیارە هەر سێ جەمسەرە زەبەلاحەکەی ئاسیای تێدایە، چین و هند و روسیا.

لەگەڵ هەموو ئەو هەڵکارانەی دەربارەی ئەمریکا و سیاسەتەکانی دەرەوەی ئەمریکا ئاماژەی پێدرا کە بوچی ڕژاقا دەبە دەستبەرداری ئەمریکا ببێت، حوکمی جوگرافیا خاڵێکی گرنگی دەخێنامەزترە کە وادەکات ڕژاقا ڕوو لە دیمەشق بکات باشترە لەم دەخە ئاڵۆزە ناوچەیی و جیهانییەدا. جگە لە ئەمریکا هەموو هەڵەکانی تر شتێک دیانبەستێتەوە بۆ جوگرافیایە و مەدارەکیەوە. تورکیا و ئێران و سوریا یەک دراوسێ و هاوسنوری جوگرافیایین، روسیا لەگەڵ ئەوەی هیچ پابەندیەکی جوگرافیایی نیە لە سوریادا بەڵام دراوسێیەکی دوورە وەک جوگرفیا و هاوڕێیەکی سیاسی نزیکە وەتی سوریا و خودی ناوچەکەش و مەڕوویەکی هەیە لە ئامدەیی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا کە ڕەگەکەی دەگەڕێتەوە بۆ دەمانی یەکیتی سۆڤیەت؛ ئەمە جگە لەوەی روسیا بە داواکاری ڕەسمی دەوڵەتی سوریا لەوێیە، واتە گەر بە ئاستە نوودەوڵەتیەکەی بیگریت ئەوا شەرعیەتێک هەیە بە ئامادەیی روسیا لەو وڵاتە لە کاتێکدا ئەمریکا خاینە لەهەر خاڵێک لەو خانەی باسمان کردن.

دیارە سەربەخۆیی باشترین ڕەگەچارە و هەڵبژاردنێکی ئاتونیانەیە بەڵام ڕژاقا لە دەخێکدایە کە هیچ شتێکی دەروپشت لە قازانجیدا نیە. دوو سێ ساڵی پێش ئیستا کۆشکی ناوچەی مانبەج هەبوو کە تورکیا بە کردەیی هەرشێکی سەراسەری بە ئەو ناوچەیە ئامادەکردبوو لە هەمان کاتدا ئەمریکا بەدەنگی هەڵبژارد و هاوسەنگی هیزی سەربازی تورکیا و ڕژاقاش بەراورد ناکرێ بەیە ئەو دەم "مەزلوم عەبدی"، فەرماندەی گشتیی هێزەکانی سوریای دیموکرات، گوتی لە نێوان نەمانی خۆکەکەم و لە دەستدانی هەندێ خاکدا ئەوا خۆکەکەم هەڵدەبژێرم. لەسەر هەمان هزری سیاسی ڕژاقا دەبە بە شتێک هەڵەست کە مەترسی سەر خۆکەکەی لە پەلاماری دەرەکی بەوەنتەوە یاخود کەمتر بکاتەوە ئەویش دوو هەڵبژاردەیە: یان لە ناوچوونکی تەواوی بەهەی سیاسەتگەلێکی دەرەوەی خۆی کە ئایندەکەی مەترسیدارە؛ یاخود

مانەوەیەک لەگەڵ هەندێ دەسکەوتی فەرهەنگی و ئیداری و هاوڵاتی بوون.

گۆشەی سەرمایەداری و پەیماننامەی لەزان و خشباوەی بەرژوا- کۆمبرادۆری کورد بە یەکێتی نەتەوایەتی و هاوبەستی چەپی ناسیۆنالیست! .. سابیر .م

گۆشەی سەرمایەداری و پەیماننامەی لەزان و خشباوەی بەرژوا- کۆمبرادۆری کورد بە یەکێتی نەتەوایەتی و هاوبەستی چەپی ناسیۆنالیست!

ژەرخانی ئابووری) هەیکانی بەرهەمهێنان(هەمیشە بە بنەمای سەرکی بە ادەی پشکەوتنی میللەتان و کۆمەڵگاکان هەروەها ڕەنگدانەویان وە کارکردیان لەسەر)پەیوەندیکانی بەرهەمهێنان(واتە چۆنیەتی پەیوەندیە کۆمەاڵیەتیکان لەناو سیستەمی بەرهەمهێنان و ئاوگۆڕی بازرگانی و کەین و فرۆشتنی بازاڕدا بە گوێرەی بەرژەوەندی تاکەکەسکان و دواتر چینکان خیان ئاسازێنن.
مژووی گۆشەی سەرمایەداری لە سەرەتای سەدەی نزدەوە پەی نایە قۆناغی ئیمپریالیستی واتە ناردنە دەرەوەی سەرمایە لە واڵتکەوە بە واڵتکی تر ، واڵتانی ئەوروپای ئەو سەردەمەی کە پەیماننامەی سیڤەر و لەزانیان تیادا بەستراوە هەنگاوی گەورەیان دەستپکردبوو بە داگیرکاری و ناردنەدەرەوەی سەرمایەی) لەکاڵی(و نەتەوەیی خیان بە شوێنکان و واڵتانی تری جیهان.
وە ئەو قۆناغە لەبەالیزم لە واڵتانی وەک ەوسیا و هندک واڵتی

تری جیهان لە قۆناغی سەرەتایی خۆیدا بوو.
شێوەی جیهانی یەکەم و دووەم وەک قۆیرانی ئابووری و سیاسی ناردنەدەرەوەی سەرمایەی لەکاری ، داگیرکاری وەتانی تروداببەشکردنەوەی جیهانبوو لە نێوان وەتانی ئیمپریالیستی ئەوسەردەم بوو، وەک بەریتانیا، فەرەنسا ، ئیتالیا ، ..... هتد ..
وە بەم هۆیەوە شێوەی جیهانی وەک درێژکراوەی سیاسەت و بەرژەوەندی ئابووری بە شێوەی سەربازی و شێوە خۆی بەرجەستەکردەوەو جیهانی خستە مەترسیەکی کاولکارانەو کوشندەی گۆڕەوە .
هێژەمۆنیاسە ئەوروپاییەکان کاتێک توێژینەوەو لێکۆڵینەوەیان لەسەر نەتەوەو وەتانی هێژەمۆنیات کردوە، کوردو کوردستانیان وەک چەند هەزو خاڵێک ناساند
وە مەژووی کوردو هێچەکی بە گوێرەی سەرچاوە جیاوازکان بریتی بوون لە ؛ سۆئی یان سەباری ، لۆلۆبیەکان، گۆتیەکان، کاشیەکان، خوریەکان، میتانیەکان، کاردۆخیەکان، ..)١(
خاڵکی کورد لە هەر پارچەیەکدا بووبێتن هەر لە دەر زەمانەوە وە تەنانەی بەر لە پەیماننامەی لۆزانیش ، وەک نەتەوەیەکی یەکگرتوو خاوەن دەسەڵاتکی سەرتاسەریان نەبووە ، بەڵکە بە شێوەی حوکمەانی عەشیرەتی و خێڵ و ئیماراتی و ناوچەیی لەرەو لەوە ژیاون، وەک میرنشینی حەسنەوی، میرنشینی هەوادی، میرنشینی دەسکی و مەڵوانی، میرنشینی ئەردەاڵن، میرنشینی سەران، میرنشینی بادینان، میرنشینی بابان.
لەبەر ئەم هەیش ژەرخانی ئابووری و هەیکانی بەرهەمهێنان لەم ناوچەیە پێشنەکەوتون وە بەدواکەوتوویی لە قۆناغی بەر لەدەرەبگایەتی و دەرەبگایەتیدا ماونەتەوە .
هەر بەم هەی ئەم پەرژوبانەوی و پێکهاتە کۆمەاڵیەتیەوە بووە کە هیچ بزووتنەوەیەکی ناسیونالیستی دروست نەبووە تا ئەم ساتەوەختەی ئێستاش.
بزوتنەوە ناسیونالیستیەکان وە پێکهێنانی دەوڵەتی نەتەوەیی بەرئەنجامی گۆشەی سەرمایەو سەرمایەداری بوو لە ناوچەیەکی دیاریکراودا کە میللەتکی یەکگرتوی تیادا ژیاوە.
پێسەی گۆشەی سەرمایەو سەرمایەداری لە جیهاندا بەیەک پەودانگەک و وەتیرەیەک ناچێتە پێشەوە ، ئەم هێنگدانەوەی یاسا دیالێکتیکیانەی سروشتە کە هیچ شتێک بە هەڵکی ەاست و بەبێ پێچ وپەنا ناچێتە پێشەوە.
بنەماکانی یەکێتی نەتەوایەتی و میللی زادەی خودی قۆناغی سەرمایەداری نین ، بەڵکە مەژوویەکی دوور و درێژتری بەر لە

سەرمایەداری هەیە ، ئەم مژوە الی کوردەکان بنەمایەکی نەتەوایەتی
و میللی نەبووە تەنانەت بەر لە لەزان و پەیماننامە
جیهانیەکانی دوای شەڕی جیهانی یەکەمیش .
تانوپۆی سیستەمی ئابووری لەم ناوچانەدا بەهۆی سەختی سروشت و
نەبوونی هەیکانی گەیاندن و هاتوچۆو وایکردوە کە پشت
بە سیستەمی ئیدارەو بەڕێوە بەری گوندەکان و زۆیەزارە
ناوچەییەکان ببەستێت وە لەسەر بەخێوکردنی مەڕوماڵات و کشتوکاڵ
و جوتیاری زەر سادە وە دواکەوتوو ببەستێت ، وە ئاغاکان و
دەربەگەکان وە شێخەکان ئیدارەی ئەم ناوچەو گوندانیان داوە و
بەڕێوە بردوە.
فراوانی و مەودای سیستەمی بەرهەمهێنانی چ بەر لە دەربەگایەتی
وەدواتر دەربەگایەتی وە تا ئێستاش کە جیهان لە قۆناغی
سەرمایەداریدا ئەژی ، لە ناوچە کوردیەکاندا لە چوارچێوەی گوندو
شاردا ماوەتەوە وە لە مەودای شار دەرنەچووە.
بەبێ پشتی کارو ژیانی شارەکان بە دابەاوی لەیەکتر پشتیان بە
بازرگانی ناوچەیی بەرتەسک و لەسەر داهات و بەروبوومی
الدێکان ژیانیان بەسەر بردووە.
حوکمەانی ئیمارەیی واتە دەسەاتی بنەماڵەیی شێخ و ئاغاو دەربەگ و
مەالکان گونجاوترین شێوەو فەرمی سیاسی حوکمەانی خێڵ
و عەشیرەت بوون و ە تائێستاش بوونیان هەیە.
لە هەلومەرجێکی وەک ئێستادا ، کە پەڕەی حاکمیەتی ئیماراتی و
تائیفی و خێڵەکی و مەزهەبی لە عەراق و کوردستان پشتیوانی
لێکراو وە ئاکامەکەی داگیرکردنی عەراق و ناوچەکوردیەکان و
بەکارهێنانی کوردستان وەک ناوچەیەکی ستراتیجی بەڕێوەبردنی
سیاسەتە ئابووری و ئەمنی و جیهانیەکانی کەمپانیا مەنپەییە
جیهانیەکان ، ئەوە ئەخوازێت کە سەرانی حاکمانی ئیمارەتی زەنی
سەوزو زەرد ملکەچی تەوای سیاسەتەکانی ئەمریکاو ووالتانی
ئیمپریالیستی زلهێزی جیهانیبن ، وە ببن بە نمایندەیەکی بەرژوا-
کۆمبرادۆری خێڵەکی تا بتوانن بەرژەوەندیەکانی ئیمپریالیزمی
جیهانی لەم ناوچەیە بپارێزن وە سەرکوتی بزوتنەوەی مارکسیستی
و کرێکاری وە هەر جۆرە ناڕەزایەتیەکی چینایەتی لەم ناوچەیەدا
بکەن.
سەرانی درشت و بچوکی بە ناو) هەرێمی کوردستان(وە حیزبە
چەکدارییە – خێڵەکیەکانیان ەڕێز بە دوای رێز پەرچەمی
درێزنانەی) کوردایەتیان (بە خێڵەکی کوردستان ئاشکراتر کردووە .
لە ئێستادا بەهەی ئەم هەموو قەیرانە جەربەجۆرە ئابووری و سیاسی و
فەرهەنگی و ئاشکرابوونی پەرچەمە درێزنەکانیان وەک

پسوە یەکی سیاسی فریودەرانە هاتوون کەوکەمە و کەبونەوە و هاتو هاوارو سەمینار لە سەر) پەیماننامەی لەزان(ئەبەستن وە
الفی بنیاتنانی)ستراتیجیەتی یەکگرتوویی گەلی کورد (وەک) بزووتنەوەیەکی ناسیونالیستی کورد(لەئەدەن ، لە کاتکدا خودی ئەم حاکمانەو ئەم سەرانی حیزبە چەکدارە -خەباتکیانە تا دوێنی خەیان ئامرازو دارددەستکی گرنگی دەستی ووڵاتانی داگیرکەرو و ئەمریکاو جاشی حوکومەتە دراوسێکان و تەنانەت جاش و موخابەراتی حیزبی بەعسی عەراقی بوون ، تەنها مەبەستێک لە
سازکردنی ئەم سیناریۆیەدا تەنها ئەوەیە کە دەسەڵاتی بەرژوا-کەمبرادەریە خەباتکیەی دەسەڵاتی کوردی لە دامانی کەتایی بپارێزن وە هزرو بیررو سەرنجی جەماوەری کارگەر و چەوساوەکان بەرەو پەیماننامە دەوڵەتیەکان بەرن وە خەڵ بکەنە چاوی
تەنجدەرانی ئەم دەڤەرەو کوردستان کە کەشێی کوردستان نەبوونی)بزووتنەوەیەکی ناسیونالیستی و وشیاری نیشتمانی و
کوردایەتیە ....(وەلەکەتاییدا مەبەستی ناوەباتکی چینایەتی باسکانیان هیچی تر نییە بجگە لە دژایەتی کردنی خەباتی چینایەتی و مارکسیزم و هاوتاکردنی لینین و ستالین و زاندنی ناوی کەمنیزمە.
بەاڵم با بزانین ئایا کەشێی ئستای خەباتکی چەوساوەی کورد لە ئستادا) بنیاتنانی بزوتنەوەی ناسیونالیستی کوردە(؟ یان بنیاتنانی
بزووتنەوەیەکی چینایەتی و مارکسیستی کرێکارانە دژ بەدەسەڵاتدارانی کوردو عەرەب و تورک و فارس و بەرژوازی جیهانی؟ وەڵامەکەی ئەوەی کە کەمەگای کوردی بە چ قەناغێکی مێژوویدا تێپەیوە وە چ جۆرە قەناغێکی دەربەگایەتی بە خەیەوە بینیوە یان نا ، یان گەشێی سەرمایەداری لە کوردستان لە چ ئاستێکدایە ، لە ئستادا جیهان و خودی عەراق و بەژهەاڵتی ناوەاست و دواتر خودی) کوردستان(لە ژێر هەژموونی پیوەندیەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریدایە ، وە جوتیاری هەژاری کورد کار بە سەرمایەداران ئەکات نەک بە دەربەگەکان...
لەرەدا مەبەست لەوە نیە کە چاوپشی و حاشاکردن لە بوونی نەتەوەی کورد ومەسەلەی ئایدیتێنتی کورد بوون بکرێت وەڵای هەر مێژوویەک و هەر ڕابوردویەکی ئابووری و سیاسی کە تیایدا ژیاوە ، وە الی هەموان ڕوشنە کە تەواوی بزووتنەوە چەکداریە – خەباتکیەکانی کورد بە درێژایی زیاتر لە سەد ساڵی ڕابووردو تەنها بریتی بوون لە بزوتنەوەی چینە باڵدەستەکانی کورد وەک شێخ و دەربەگ و مەالو سەرەک عەشیرەت و ئاغا خاوەن موڵک و زەوی

زارکان .
ئایا لە ئستادا بەهای بنبەستبوونی دەسەلاتی خەبکیانەی کورد بە درێژایی زیاتر لە)٣٠(ساڵ سەرانی مورتەزقەو پەنادیواری ئەم دەسەلاتە وە چەپی ناسیونالیست و ڕەشنبیرە ئەپەرتەنیستە قەدەم بەدەستکان کە بوونەتە پاشکۆی ئەم ڕەوەندە کۆنەپەرستە و سیمنار و کۆبوونەوە ساز ئەکەن لەسەر ئەم بزوتنەوە ناسیونالیستیەو وە باسکانیان باوئەکەنەوە بە وەڕخستنی یاخود بنیاتنانی بزووتنەوەیەکی ناسیونالیستی ڕەسەنی کوردی کە بەشوێن) دەوڵەت ، نیشتمانەوە(هەنگاو بنێن ، چۆن ئەتوانن پاساو بە هەموو ئەو سەرکوت و چەوساندنەوەیە چینایەتیە بهێننەوە کە بەدرێژایی ئەم ماوە زۆرە جەماوەری چەوساوەی کوردستانیان لە ژێر دەسەلاتکی چینایەتی بۆرژوا- کەمبرادۆریانەی بەکرێگراوانەی کوردیدا کە بە زەبری دەسەلاتی خۆیان و مەدیاو دامودەزگاکانیان کەمەگایان لەم دەخە قەتیسماوەدا ڕاگرتووە؟
چۆن وە بە چ ئایدیاو بۆچوون و ڕەبازکی سیاسی ئەتوانن ڕابەرایەتی ئەو) بزووتنەوە ناسیونالیستیە ڕەسەنەی کورد(بکەن لە داهاتودا؟
لە کەمەگای چینایەتیدا ڕەگە چارەی سەم لە ئارادا نیە بۆجگە لە ڕەگە چارەی بۆرژوازیانەی ئەم دەسەلاتە خەبکیەی ئەستا یان ڕەگە چارەی مارکسیستی پڕۆلیتاریا؟ وە ئەگەر ڕەگە چارەی سەم هەبێت ئەوە ڕەگە چارەی توێژە مامناوەنجیەکانی کەمەگایە کە بگەڕێ بۆرژوەندی چینایەتیان ناچارن ببن بە پاشکۆی ڕەگەچارەی بۆرژوازیانە بەاڵم بەشوێەکی شەرمۆنانەو ئەپەرتەنیستانە .
ئاشکرایە کە لەم قۆناغەی ئەستای گەشەی سەرمایەداری لە جیهانداو هاتنە ئاراوەی نیۆلیبەاڵلیزم مۆدای ئەوە نەماوە وەک قۆناغی سەرەتاکانی لیبەاڵیزم بۆرژوازی نیشتمانی سەرمایەی لەکاەی خەی تاو بدات و بەشوێن سەربەخۆیی نیشتمانی خۆیەوە بێت ،
هەروەک لە سەردەمی بەشەفیکەکاندا میللەتانی ڕوسیای قەیسەری خوازیاری سەربەخۆیی نیشتمانی بۆرژوازیانەی خۆیان بوون .
هەروەها گەشەی سەرمایەداری و باڵدەستبوونی سیستەمی ئیمپریالیستیانەی سەرمایە هیچ بوارێک و تاقە دەروازەیەکی بە پشکەتوخوازی بۆرژوازی نیشتمانی نەهشتەتەوە تەواوی سەرانی حاکمان و دەسەاڵتدارانی حکومەت و ئیدارە بۆرژوازیەکانی جیهان وەک یەک خەزانی جیهانی خاوەنی یەک بۆرژوەندی سەرتاسەری و یەکگرتوانن لە بەرامبەر سەرکوتی چینی کارگەران و چەوساوەکان و ژنان و الوان لە جیهاندا .

وە ڕۆژ بەڕۆژ سەرمایەداری هەم پێویندیە کۆمەاڵیەتیەکانی خەزان و کۆمەڵگا هەڵئاوسێنەتەوە هەم کێشەی سەرکی کۆمەڵگا ئێگەڵەت بە کێشەی ملمالنێی کارو سەرمایە .
وە هەروەها بازاڕی کوردستانیان کردەتە بازاڕێکی جیهانی نموونەتاویی بە فرۆشتن و کڕینی هێزی کاری هەرزان و هێزی کاری هاوردە لە تەواوی واڵتانی تری هەژاری جیهانەوە بە خزمەتکاری و بەڕێوەبردنی ژیان و گوزەرانی چینێکی دیاریکراو لە خەڵکی خاوەن پارەو دەستەاڵتداران،
هەر بڕیە خودی) مەسەلەی کورد(چیتر لە ئاستی) بزوتنەوەیکی ناسیۆنالیستی کوردیدا(نەماوەو قۆناغی خۆی جێهێشتوە .
چارەسەری)مەسەلەی کورد (و گەیاندنەوەی ئایدیۆلۆژیای شۆڕشگێڕی تاکی کارگەری کورد و تەواوی کۆمەڵگا ی کوردی
وەک کۆمەڵگایەکی پلەدوو لە ئاستی ئەحزابی چەکداری- خەڵکی و تەنانەت لە ئایندەشدا لەئاستی بزوتنەوەیکی خەیاڵی
ناسیۆنالیستی کوردیدا نیەو نەماوە، بەڵکە خودی خەڵکی کوردستانیش دابەشبوون بە سەر چینەکان ، وە چینێکی بەرینی
کۆمەاڵیەتی بەرفراوان لە کارگەران و چەوساوەکان لە کوردستان ژیان بەمەرەو مەژی بەسەر ئەبەن، وە شێلەی گیانیان لەالیەن
بەرژوا- کۆمپرادۆرە کردەکان و کۆمپانیە نموونەتاویەکانەوە ئەمژرێت و بەتااڵن ئەبرێت.
خەشخەیاڵی چەپ و ڕۆشنبیرانی ووردە بەرژوازی
-١ خەشخەیاڵی چەپی ناسیۆنالیستی یەکەم:
سەرەتا با لەو دیدگاو میتۆدە فیکریەو دەستپێبکەین کە سەبارەت بە تێزی) نەتەوە و دەوڵەت بە کورد(لە ئارادا هەیە.
وەک هەموومان ئەزانین تۆژێک لە ڕۆشنبیرانی ووردە بەرژوازی کورد هە کە هەمیشە پە لەسەر ئەوە دائەگرن کە)ئایدیۆلۆژیای کۆسایەتی کورد (تێکشکێنراوە وە تێزی بە بەرزەاگرتنی)مەژوو و خاک و خەڵکی کوردستان(بەکەم گیراوەو ژەرپەخراوە .
ئەم دیدگایە پێیوایە کە)وشیاریی نەتەوەیی(خۆی لە خۆیدا بریتی نیە لە وشیاری ناسیۆنالیستی وە بگرە ڕۆگە خۆشکەرە بە وشیاریی نموونەتاویی و ئەنتەرناسیۆنالیستی ….
سەدەها و هەزارەها نووسەرو ڕۆشنبیرانی ناو بازنەی میللی کوردا هەن کە باس لەم تەزانەو دیاردەها تێزیتری لەم بابەتە ئەکەن کە) کورد وشیاریی نەتەوەیی نیە(…هتد ! بڕیە بەم ئاکامە گەیشتووە.
وە) کوردبوون(و نیشتمان پەروەری بە) کوردستان (بەتە تەورەو میحوەری ناوەڕکی میتۆدی بیرکردنەو پەاکتیکی ئەم توژە کۆمەاڵیەتیەو تاقم و دارودەستە سیاسیانە .

میتەدی لێنین سەبارەت بە مەسەلەی مافی چارەی خۆنووسینی میللەتان
:
تەوەرو ناوەڕۆکی باسکانی لێنین سەبارەت بە مەسەلەی مافی چارەی خۆنووسینی میللەتان تەنها بۆ ئەوە نەبوو کە پشتیوانی
بەرژوازی نیشتمانی بکات بەدروستکردنی دەوڵەتی قەومی بەڵکە هەمیشە پەداگری لەسەر ڕۆڵی پڕۆلیتاریاو ڕابەرایەتی سیاسی
کرێکاران و جوتیارانی هەژار کردووە لەمەسەلەی جیابوونەوو سەربەخۆیی میللەتاندا .
پەپۆلیستەکانی ڕوسیاو سەردەمی خەباتی بۆشەفیکەکان لە مافی) چارەی خۆنووسینی میللەتان(دا لێنین باس لەم جۆرە
پەپۆلیزمە ئۆکات کە لە ناو) سۆسیالیستەکاندا(هەبوو وەک) مەیلێکی ئیفڕمیستی شۆعبەوی (، وە ناوەڕۆکی ئەم پەپۆلیزمە و
ئەم ئیفڕمیزمەی چەپی ناسیۆنالیست لە بچووەکانی) یەرکفیچ (سۆسیالیستی پەپۆلیستی ئۆکرانیدا ڕوون ئۆکاتەوە ، کە
پەداگریان لەسەر قەناغبەندی خەباتی چینایەتی ئۆکرد ، کە پێیان وابوو سەرەتا پێویستە) خەباتی ڕزگاری نیشتمانی (بکەن دواتر
کە ڕزگاریان بوو ئۆکات دەست بە پڕاکتیک و خەباتی چینایەتی بکەن
.
لینین زۆر بەتوندی لە کتێبی) مافی میللەتان بە چارەی خۆنووسیندا(دا بەرامبەر ئەم میتەدو و بیرکردنەوە پەپۆلیستیەی چەپی
ناسیۆنالیست وەستاوەتەوە و وە خەباتی چینایەتی بە بەبۆشتی یەکالکردنەوەی کۆشەی نەتەوایەتی دەستنیشان ئۆکات و ڕوونی
ئۆکاتەوە.
هەروەها دواتریش ستالین لە ڕۆگەی دروستکردنی کوتلەیەک لەگەڵ گریگۆری زینۆفیف و کامینۆف لەبەرامبەر تڕۆتسکی و
ڕۆخنەکانی لە NEP کە دواتر توانی سەرکایەتی ئەم ڕۆوتە بکات .
سەرەتای بە جیهانی بوونی جیهانبینی) بزووتنەوەی ڕزگاری نیشتمانی (بەرژوازیانە :
کۆنگرەی یەکەمی گەالنی ڕۆژهەاڵت لە باکۆ پایتەختی ئەرمینیا کە لە سەرەتای ئەیلولی ساڵی ۱۹۲۰ بەسترا بە سەرکایەتی
Russian Communist Party (RCP(,
Grigory Zinoviev, Karl Radek, Mikhail, وە Anatoly Skachko) ۲(
: Pavlovich
بەسترا وە بە یەکەمین جار ئەم جیهانبینیە پەپۆلیستیەی ناسیۆنالیزمی چەپ واتە) مەیلی ئیفڕمیستی شۆعبەوی – میللی (
ڕواجی

پەیداکرد لەژێر کاریگەری هەژموونی شۆشی ئۆکتۆبەر کە دواتر لە
کۆنگرەکانی دواتری دوای مردنی لینین و سەردەمی ستالین
حیزبە بە ناو شیوعیەکان لەسەر ئەم بنەما و جیهانبینیە فیکریە
دامەزرێندران ، بەڵام بە پێچەوانەی میتۆدی مارکسیستانەی لینین کە
ئابووریەتی کۆمۆنیستانەی پڕۆلیتاریا لەبەر چاوبگیرێت ئەم
کۆنگرەیە بە یەکەمین جار شیعاری) کرێکارانی جیهان و گەلانی
ژێردەست یەکبگرن(! بەرزکرایەوە.
وە لە ڕاستای ئەم باسەدا ستالین لە کتێبی) بنەما سەرکیەکانی
لینینزم(دا ئاوا ئاماژەت کە:) کۆمۆ پاشایەکی ئەفغانی ئەتوانێت
سەرکایەتی)بزووتنەوەی ژنگاری نیشتمانی (بکات …
هەروەک چۆن دواتر بزوتنەوە بە ناو ژنگاری نیشتمانیەکانی کوردو
ماندێلالو ڕەهەڵەتی ئاسیاو ئەمریکای الاتین …هتد بینران ،
بینیمان چۆن کۆمۆ مالو شێخ و ئاغاکانی کوردو بوون بە سەرکی ئەم
بزووتنەوانەو بەدرێژایی سەدە ساڵ زیاترە بازرگانی بە
کێشەی نەتەوایەتی و مەسەلەی کوردەوە ئەکەن بەهەمان شێوەی
فەلەستینیەکان .
کۆنگرەی باکۆ پشتیوانیەکی بوونەی بە ڕەکخراوی) تورکیای الو (
وە کەمال ئەتاتورک کرد لە ژێر ناوی)پشتیوانی لە ڕەنجی
پشکۆتوخوازیانەی بەرژوازی نیشتمانی و بزووتنەوە ژنگاری
نیشتمانیەکان (!
وە بەتایبەت دژ بە ئیستیعماری ئینگلە – فەڕانسی لە تورکیا ، وە
ژمارەی بەشداربوانی تورک لە کۆنگرەکەدا) 235(کەس
بوون، لەم کۆنگرەیەشدا ژمارەی نمایەندە کوردەکان)۸(
کەس بوون بەاڵم بەگەی زیاترمان لەبەر دەستدا نیە لەسەر چۆنیەتی
کەسایەتی و بیرکردنەوەی سیاسی ئەندامانی بەشداربوو.)۳(
پەپلیستەکانی ڕوسیاو سەردەمی خەباتی بەشەفیکەکان لە مۆ) مافی
چارەی خۆنووسینی میللەتان(دا لینین باس لەم جۆرە
پەپلیزمە ئەکات کە لە ناو) سۆسیالیستەکاندا(هەبوو وەک)
مەیلێکی ڕیفۆرمیستی شۆعبەوی واتە میللی (، وە ناوەرۆکی ئەم
پەپلیزمە و ئەم ڕیفۆرمیزمەی چەپی ناسیونالیست لە بەچوونەکانی)
یەرکفیچ (سۆسیالیستی پەپلیستی ئەکرانیدا ڕوون ئەکاتەوە
، کە پەداگریان لەسەر قۆناغبەندی خەباتی چینایەتی ئەکرد ، کە
پێیان وابوو سەرەتا پێویستە) خەباتی ژنگاری نیشتمانی (بکەن
دواتر کە ژنگاریان بوو، ئەوکات دەست بە پڕاکتیک و خەباتی
چینایەتی بەرن.
لینین زۆر بەتوندی لە کتێبی) مافی میللەتان بە چارەی
خۆنووسیندا(دا بەرامبەر ئەم میتۆدەو و بیرکردنەوە پەپلیستیەی

چەپی
ناسیۆنالیست ئۆستەتۆ و خەباتی چینایەتی بە بەپشتی
یەکالکردنەوەی کێشەی نەتەوایەتی دەستنیشان ئەکات و ووتی
ئەکاتەوە.
لە هەلومەرجێکی ئابووری و سیاسی و فەرهەنگی سەرمایەدارانەی
لێبەالیزمی نوێی ئێستادا بە سەرکایەتی دستەالی کوردی
لژێر سایەی ئیمپریالیزمی جیهانیدا زۆرێک لە جەماوەری کورد لە
سەختترین هەل و مەرجی کارکردندان ژیان بەسەرئەبەن و
تەنانەت دروستکردنی هەلومەرجێکی بەکاری کە خێک ناچار بێت ببێت
بە سەربازو چەکدارو دێیەها قوتابخانەی سەربازی
ناوازەو دامەزرێنراون تا لەم ڕێگەیەوە هانی الوانی بەکار بدەن و
بە ناچاری بچنە ناو ئەم دامودەزگا سەربازی و پالیسی و
ئاسایشیە سەرکوتگەرە و پێدانی) موچەیەک (وەک) بەکارێکی
ماسککراو – بطالە مقنعە (و بندیوار …هتد تا بژێوی ژیانی
خۆیان پەیدا بکەن .
ئایا لە هەلومەرجێکی لەم چەشنەدا چەندە شەرمئاوەرو قەزەونی
چینایەتیانەیە کە گوە بە خەشخەیالی وردەبەرژوازیانەی
ڕۆشنبیرانەکی ئەپەرتەنیست بگرین سەبارەت بە) کۆمەیەتی
کوردبوون(وە) مەژوو خاکی خێکی کوردستان (و) وشیاریی
نەتەوەیی(،) شانازی بە کورد بوونەوە (…هتد ؟
ئایدیەتنتی کۆمەیەتی کارگەری کورد وە خودی گەیشتن بە مافی
دیمەکراتیکەکانی خێکی کورد لە ئەمێی قۆناغی سەرمایەداریدا
بە توندی و بەبە هیچ گومانێک بە سەرکەوتنی شۆشی سۆسیالیستیانەی
پڕۆلیتایاوە بەستراوەتەوە وە ناتوانرێت لێکیان
جیابکرێنەوە.
ئەم شۆشەش سەرتاسەریە نێک لێکاڵی وە لە چوارچێوەی قەوارەی
هەرەمێیکی کۆنەپەرستانەدا نییە.
-٢ خەشخەیالی چەپی ناسیۆنالیستی دووەم :
ئەم میتادە لە خەشخەیالی و یوتۆپیایی ووردەبژوازیانەی ڕووتی)
سۆسیالیزمە خەیاڵیەکان(کە پشت بە تیۆری و بەچوونەکانی
فەریە ، ئەین ، سان سیمۆن … هتد ئەبەستێت .
هەروەها ئەم بەچوونە سۆسیالیزمی خەیاڵیە لە جەمسەرێکی تردە
لەگڕ بەچوونێکی ئانارشیستانە یەک ئەگرنەوە کە ناتوانێت
شۆڕکی چینایەتی دژ بەڕناو بردنی) خاوەندارێتی تایبەتی (
بەرپا بکات بۆکە لە ڕۆفەرمێکی لێکاڵیدا جەرەک لە گۆڕانکاری
سیاسی وەک مەدەڵێکی تری بەرهەمهێنانی سەرمایەداری ئەخاتە ڕوو کە
پشت بە سیاسەتی ڕیفەرمیستانەی هەڕەوزی و

خەباتی بەرچاوی و کۆمیتەی شۆڕشگێڕی ناوچەکی بەدر لە خەباتی مارکسیستی و چەکخراوبوونی سیاسی چینی کارگەران و
ستەملێکراوان و دژایەتی کردنی بۆشەفیزم و لێنین و وەک جۆرێک لە خواستی جیهانی لێبەرالیزمی نوێ و تێنانەت هاوتاکردن و
یەکسان کردنی بەچوونەکانی لێنین و ستالین بەیەکترو ناشیرینکردنی کۆمۆنیزم بە بیانوی شکستی شۆڕشی ئۆکتۆبەر و دامەزرێنەری
لێنین لە میتۆدو و بەچوونەکانی مارکس و ئێنگلس و ناوزڕاندنی کۆمۆنیزم و بۆشەفیزم لە ژێر ناوو تێزی شۆڕشگێڕانەی ناساندنی
دەسەڵاتی یەکێتی سۆڤیەت بە دەسەڵاتێکی سەرمایەدارانە و بەرژوەزیانە لە کاتێکدا ئەو دەسەڵاتە بەرژوەزیانە نەبوو بەڵکە زیاتر
بەرەو دەسەڵاتێکی بیرۆکراتیانەی کرێکاری ڕەیشت لەدوای مردنی لێنین و قۆناچکردنی بۆشەفیکە کۆنەکان و شورا
کرێکاریەکان و دانانی بۆچوونەکانی بیرۆکرات بەسەر کارگاو کارخانەکاندا لە سەرەتای ساڵەکانی سیەکاندا، وە سەرلەنوێ
بووژاندنەوەی سەرمایەداری لە یەکێتی سۆڤیەتدا. .
شکستی شۆڕشی ئۆکتۆبەر بە واتای شکستی کۆمۆنیزم و مارکسیزم تێنانەت بۆشەفیزم نیە وەک ئامرازی سیاسی چەکخراوبوونی
پڕۆلیتاریا ، بەڵکە ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە هەڵەگیرسانی شۆڕشەوە بوو لە وڵاتانی تری ئەوروپاو بەتایبەت لە ئەڵمانیا کە هەموو
ئەمانەش هەی تایبەتی خۆیان هەبوون ، وە سەرباری ئەوەش هەرشکی ئیمپریالیستیانەی گەورەی زیاتر لە) ١٥(ووڵاتی
زلهێزی جیهان بە گەمارۆدان و تێکشکاندنی ئەم شۆڕشە لە ئارادا بوون .
٣ـ خۆشخەیاڵی باڵکی تری ڕەفەرمیزمی چەپ:
کە خۆی لە) کۆمۆنیزمی کرێکاری- دنیای باشتردا (دا نمایشکردووە پشت بە ڕەفەمیزمی کرێکاری و دروسکردنی دەسەڵاتێکی
سەکۆالر و مەدەنی یان لە ژێر ناوی ئەنجومەنە کرێکاری و شوراکانیان لە ناو خودی قارەیەکی کۆنەپەرستانەی هەرەمدا خۆی
وە لە ژێر چاودێری نێتۆو یەکگرتوەکاندا خۆدا جۆرێکی تر لە چاندنی خۆشباوەڕی لەناو جەماوەردا کە سەربەخۆیی کوردستان
لە ژێر چاودێری واڵتە زلهێزەکاندا لە ڕێگەی دانپیانانی ئەم واڵتانە بە دەسەڵاتێکی " شووراییە" وە بردنە پێشەوەی ئەم سیاستەتە
لە ڕێگەی خەباتی چەکخراوی جەماوەریەوە ، واتە سیاسەتی ڕەخستنی سەندیکالیستی و دروستکردنی چەکخراوی عەلەنی
پێشەیی لە ژێر سایەی ئەم دەسەڵاتە کۆنەپەرست و سەرکوتگەرەدا کە لە دوائاکامدا هیچی تر نیە بەجگە لە سیاستێکی

تریدیۆنیانەی) ئیقتصادیانەی(کە) یەفەرم(بە بەشمەرجی شکاندنی ئەناسنەت، کە خەی لە خەیدا دوورە لە سیاسەتی ڕەکخستنی مارکسیستانە بە سازماندانی شۆشگێڕانەی سیاسی چینی کرێکار و ئامادەسازی چینایەتیان بە سازماندانی شۆڕشی سۆسیالیستی.
لە کەتاییدا گۆشەی سەرمایەداری و گۆڕانکاریە ئابووری و کۆمەاڵیەتی و ژینگەیەکان کە خودی ناوچەکەو کوردستانیش بە خۆیەوە ئەبینێت ، واتە لە باری زاتی و مەزوعیەوە ، وە توندبوونەوەی کێشەی سەرکی نێوان کارو سەرمایە و بەرژوەندیە چینایەتیەکان کۆمەگا بەرەو سازماندانی بزووتنەوەیەکی مارکسیستی کرێکاری و وەالنانی تەواوی ئەو میتۆدە یەفەرمیستی و سۆسیال دیمۆکراسی و تەنانەت ناسیۆنالیستیە قۆمیە کوردانەی کوردو نەتەوەکانی تریش ئەخاتە دەستوری کاری چاالکوانان و تێکۆشەرانی خەباتی چینایەتی لەو ناوچەیەو لە کوردستانیش وە ڕۆژ بەڕۆژ دوو ڕوویی و درزنی حیزبە قۆمیە کوردیەکان وە تەنانەت جواڵنەوەکانی تریش کە یان پشت بە ئیسالم و مەزهەب ئەبەستن ، یان بە یەفەرمیزمەکی یوتۆپیانەی جەماوەری) گەل (ئەبەستەت کە دوور بێت لە سازماندانی سیاسی چینی کارگەران و سۆسیالیزمی مارکس لەو ناوچەیە دەنێ سەر شانەی سیاسی و ئەبن بە سیمای سەرکی ئەم کۆمەگایانە وە لەوانە کۆمەگای کوردیش .

_____

)١ (
https://zaniary.com/blog/60084b9a55d01/%DA%95%DB%95%DA%86%DB%95%DA%B5%DB%95%DA%A9-%D9%88-%D9%85%DB%8E%DA%98%D9%88%D9%88%DB%8C-%DA%A9%D9%88%D8%B1%D8%AF
https://en.wikipedia.org/wiki/Congress_of_the_Peoples_of_the_East)٢(
)٣(
http://ciml.250x.com/archive/comintern/arabic/1920_first_meeting_of_the_peoples_of_the_east.pdf

سابیر . م
١٥ / ٨ / ٢٠٢٣

چەمکەکانی (گومان و پرسیار و پارادۆکس) لە شیعرەکانی (ئیمان یادەوەر)دا-1-.. ناسۆ حەسەن

_ بەشی یەکەم

بە قسەکردن لەو چەمکانە واتە (گومان و پرسیار و پارادۆکس) ، پەیوەست دەکات بگەڕێنەوە بۆ ئەفسانە و فەلسەفەی یۆنانی کۆن ، چونکە لەوێو شارستانیەتی ئەوسای گریک ئەفسانەکی سەرەکی و گرینگی هەبوو تەنانەت سەرچاوەو بنەمایەکیش بوو بۆ فەلسەفەی گریک ، لەوێو ئەفسانەکانیش دا (ئیلیادە و ئۆدیسە)ی هۆمیرس . کە بە چەی ئیشی لەسەر گومان و وەوژاندنی پرسیار و دوالیزمی هاودژ دەکرد . چونکە قارەمانەکان تەکەڵاویەک بوون لە مرۆڤ و خوداوەند یان دونیای میتافیزیکی ڕۆحانی و دونیای مادی ، هەروەک لە کۆمەکەی د. شاهە سەعید بە ناوی (جواناسی گریکی لە ئەفسانەوە بۆ فەلسەفە) ، کە لەوێدا باس لەوە دەکات کە (پرسیار و وتووێژ یەکێکن لە ڕەگەزە سەرەکییەکانی ئەفسانە .. یان دەڵێ قارەمانەکانی نێو ئەفسانەی گریک هەمیشە کەسێکی نیگەران و پڕ گومان بوون ، نەک هەر لە حیوار دابوون لەگەڵ کاراکتەرەکانیتر بەڵکو ، لەگەڵ خوداش لە وتووێژ دابوون تەنانەت هێندجار ڕۆخنەیان لە بڕیارەکانی خودا دەگرت ..!) ، بە مانایەک ئەوەش هەمایە بۆ حەقیقەتی(ڕۆژهیی نەک حەقیقەتی ڕۆها) ، ئەفسانەی گریک هێندە کاریگەری هەبوو بەسەر بیرکردنەوە و بونیادی فەلسەفەی ئەوکات بۆ ئەندازەیەک گەورەترین پرسیاری لای فەیلەسوفەکان دروست کردووە ، بەشێک لە فەلسەفەی(سوقرات و ئەفلاتوون) وەڵامدانەوە بووە بۆ پرسیارانە . یان ئیشکردن لەسەر ئەو پارادۆکس و دوالیزمە هاودژانەی وەک خێر و شەڕ ، نەر و مێ ، ووناکی و تاریکی ، ڕۆح و جەستە و زۆریتر ، ئەو چەمکانە لە دەورانی پێش مۆدێرنە بۆ تایبەت لە شیعر و ئەدەبیاتی قوتابخانەکانی (ڕۆمانسیزم و ڕیالیزم) وەک پێویست کاریان لەسەر نەدەکرا ، هەکارەکەش لەو دەورانە لەژێر کاریگەری ئایین و

ئایدیالیزیاکانەو باوەڕیان بە تاکەوی و حەقیقەتی تەها هەبوو ، ئەمەش مانایەک بە گومان و پرسیار ناهەقەتەو ، لەلایەکیتر لە دەورانی ڕەمانسیزم و ڕیالیزم زیاتر پەیوەندی نووسەرەکان بە دونیای دەرەوە بوو ، ئیشکردن لەسەر دونیای واقیع و سروشت و جیهانی دەرەوە ، کەمتر پەیوەندییەکان هووە و ناوەوە بوون . بۆیە داهێنان و هووبەری جوانی لەم قوتابخانانە دەگەنە ئاستێکی وەستان و چەقبەستوو ، بەمانایەک لە پەیوەندی نێوان ژیرخان و سەرخانی کەمەگە ،، ئەدەب و هونەر وەک ڕەگەزێکی سەرکی سەرخانی کەمەگە دەگاتە ئاستێک بۆتایبەت دوای شەشی فەرەنسا و پشکۆتنی شارستانییەت و دروستبوونی شار و گەشەی مانیفاکتەرکان و ئامرازکانی بەرهەمهێنان ، ئەدەب و شیعری ئۆکات لەچاو پشکۆتنکان لەدواوە دەبێت ، بۆیە ئەدەب و هونەری ئۆکات وەک بشێک لەسەرخانی کەمەگە لەبەرامبەر ئەم هەلومەرجە و ئەم ئالوگۆڕانە نەیتوانی وەڵامدەرەوە بێت هاوکات بەهەی داهێنانکانی(سیگمەند فرەید)یش بە تایبەت شیکردنەوەی خەونکان ،، کاریگەری زەی دانا لەسەر ئۆەی ئاراستە و پەیوەندییەکان هووە و ناوەوە بەرەو خەون و هووبەری ناخودئاگایی و گەشەدان بە زمانی شیعر و نووسین لە ڕێگای بەکارهێنانی هێما و وێنە و میتافەرەو . بە ئۆەی ئەدەب و هونەریش لەگەڵ هەوتی ئالوگۆڕکان هاوتەریب بێوات و دوانکەوێت ، بە دیدگا و میتۆد و بیرکردنەوەی نوێ بە زمان و بەرجەستەکردنی جوانی لەئاستێکی بەرز .. لە سەدەی نۆزدەیەم لەژێر کاریگەری بیرکردنەکانی ڤیکتەر هوگۆ هەبازی (هونەر بە هونەر) دامەزرا ، پاشان قوتابخانەی پارناس ، دوای ئۆەی بەدلەر و هاورێکانی وەک ، مالارمی و ڤارلین قوتابخانەی (سیمبولیزم) یان دامەزراند ، دوای ئۆەی هەر لە فەرەنسا دادایەکان و سوریالیستەکان پەیدا بوون ، ئایندەییەکان لە ئیتالیا و فۆرمالیستەکانیش لە ڕووس . خاڵێکی هاوبەش لەنێو ئەو قوتابخانانەی دەورانی مەدەرنە ئۆەبوو بشۆەیەکی جیاتر ئیشیان لەسەر زمان دەکرد بە شۆەیەکی گۆەهەری گرینگیان بە زانست و بونیادی زمان و جوانناسی دەدا ، هاوکات لە قوتابخانە ئەدەبیەکانی دەورانی مەدەرنە بەجۆرێک لە جۆرەکان گەیشتنۆەیەک بوو بە شارستانیەت و ئەفسانە و فەلسەفەی گریک ، بەتایبەت لە پەیوەند بە چەمکەکانی گومان و پرسیار و دوالیزمە دژەکان (پارادۆکس) و گونجاندنی ئەم دوالیزمانە بەیەکۆە ، دواتریش لە دەورانی پۆستمەدەرن ئەم چەمکانە لەنێو شیعر و ئەدەبیات دا تەختر ئیشیان لەسەر کرا و بە تایبەت (گومان) و بیرکردنەوەی (ئەژەیی) گرینگی زیتری پێدرا ، بەتایبەت دوای ئۆەی بیردۆزی ئەژەیی لای(ئانیشتایین) داهێنرا ،

چەمکەکانی گومان و پرسیار وەوژاندن چوونە ئاستێکی باڵاتر لەنێو ووبەری زمان و بیرکردنەوەکان چوونە ئاستێکی سەرووتر ، بەچیش لە پەستمەدەرنە ئەو چەمکانە گرینگی زێتریان پەدرا چونکە لە دەورانی مەدێرنە چەمکەکانی گومان و پرسیار و بیرکردنەوەی ئاژیی پاشکشیان پێکرابوو ، واتە کەمتر پێیانو دەکران ، گوتاری تاکڕەوی شوێنی گوتاری فرە ڕەهەندی گرتبوویەوە ، لەژێر کاریگەری ئایین و ئایدیۆلۆژیەکان ، (یەک قسەکەر و یەک چیڕۆک و یەک ئەفسانە) باوی هەبوو ، بەمانایەک گەیانەوە بە حەقیقەتی ڕەها ، هەربۆیە لەم دەورانە دوو جەنگی جیهانی هاتنە ئارا و چەندین دیکتاتۆر سەریان هەڵدا وەک (هیتلەر و ناپلیۆن و مسۆلینی …) ، ئەمانە لەژیر کاریگەری و بیرکردنەوەی تاکڕەوی و تۆتالیتاریستانە ئیشیان دەکرد ، بۆیە لە سەردەمی پەستمەدەرنە دووبارە گرینگی بە بیرکردنەوەی ئاژەیی درایەوە و گومان لە ئاستێکی بەرین و بە چەی ئیشی لەسەر کرا ، بەو مەبەستەی حەقیقەت لە یەککاتدا لای هیچ کەسێک و لای هیچ ئایین و ئایدیۆلۆژیایەک نییە ، ئیش لەسەر گوتار و ئارگومێنتی فرە ڕەهەندی کراو (پێکەوە ژیان) جەگەی سەرکوت و ڕەشکردنەوەی ئەویتری گرتەوە ، تا ئاستی ئەوەی چەمکەکانی (گومان و پرسیار و پارادۆکس) هاوکات لەگەڵ گەمە زمانەوانییەکان بوون بە پێکهاتە و سیمای شیعری پەستمەدەرنی . هەر لەوەی سوقرات دەڵێ (مرۆڤ هیچ نازانێت پەویستە خۆی فێربکات) ، یان ئەلبێرت کامۆ لە (ئەفسانەی سیزیف) لەشوێنێک دەڵێت (ژیان خالییە لە مانا ..!) ، ئەم ڕوانگە و تێڕوانینانە گەورەترین گومانن بە مرۆڤ و ژیان و دونیای دەرەوە . ئەم چەمکانەش پەیوەندی توندوتۆڵیان لەگەڵ یەکدا هەیە ، چونکە هەموو پرسیارێک گومانێکی گەورەی لە پشتە هەموو گومانێکیش مەعریفە و وشیاریەکی گەورەی لە پشتە هاوکات ، پارادۆکسیش واتە گونجاندنی چەمکە دژەکان بەیەکەوە و دروستکردنی پەیوەندی و هارمۆنیایەک لە نیوانیان بە مەبەست و ئامانجی دیاریکراو ، ئەمەش لە مەعریفەیەک و گومانێکی قووڵ سەرچاوە دەگرێت ، چونکە لە ئەنجامی هەڵنەکردن و نەگونجانی هاودژەکان ژیان و پەیوەندییەکان دەچنە بارێکی نا تەندروست و توندوتیژی بڕەوی پەیدەکات ، هەروەک فرۆید لە داهێنانی چەمکەکانی (ئیرۆس و سانات‌ۆس) واتە (ژیاندۆستی و مەرگدۆستی) کە پێیوایە لە بیرکردنەوە و مەشکی مرۆڤ ئەم دوو چەمکە بە شێوەیەکی تەریب ئامادەییان هەیە و لە غیابی هەر یەکێکیان مرۆڤ تووشی ناڕێکی دەروونی دەبێت ، ئەم چەمکانەش لەنێو زمانی شیعریدا جوانیەکی بەرچەستە دەکەن ، لەپاڵ ئەم چەمکانە (یاخیبوون) یش ڕۆڵێکی گرینگ دەبینێت لەنێو داهێنان و نوێگەریدا ، چونکە هیچ

نووسەر و شاعیرێک ناتوانن نوێگەر بن ئەگەر کەسێکی یاخی و بە گومانەوە لە ئەدەبی خەیان و دەوروبەریان نەڕوانن ، وەکچۆن(یاخیبوون و نوێگەری) دوو چەمکی هاوتەریب و ئاوەزانی یەکترین و چەمکەکانی (گومان و یاخیبوون)یش بەهەمانشێوە ، وەکچۆن کامە لە کتێبی (مرۆڤی یاخی)دا دەڵێت (مرۆڤی پووجگەرا ، دواتر یاخی ، باوەڕی بە هیچ بەوایەکی نەها یان بوونەوەر و یان مرۆڤکی نەها نییە ، بەڵای ئەوەو حەقیقەتکان نەژیین نێک نەها..!) هەروەک لە پێشتر باسمان لێوە کرد کە ڕوانین بە دیدی حەقیقەتی نەژیی یانی ڕوانین بە دیدکی گوماناوی ، بۆیە دەبینین چەمکی یاخیبوون و گومانیش هاوتەریب و نەکن بۆیەکەوە ، ئینجا بەدوای ئەم دەستپێک و سەرتایەمان لە بارەی چەمکەکانی باسمان کردن ، دەین خوێندنەوەیەک بۆ چەند شیعرێکی (ئیمان یادەوەری) شاعیر دەکەین ، هەوەدەدەین لەنێو شیعرەکانی دیوە شاراوەکان و کاریگەری ئەم چەمکانە لەنێو زمانی شیعری ئەم شاعیرەمان بەدەربخەین . ئیمان یادەوەر شاعیرێکە ئەزموونێک و تەمەنێکی کورتی هەیە لەنێو دونیای شیعر ، نزیکەی(پێنج) ساڵێکە دەنووسێت و شیعرەکانی لە سۆشیال میدیا و لە هەندێک لە نەژنامە و سایتەکان بڵاودەکاتەوە ، شاعیرێکی لاوە و بەم تەمەنە کورتەی توانیویەتی چەندین دەقی شیعری ناوازە و جوانمان پێشکەش بکات (لەوانە دەرد لەبەرد کەوتووە تەش لەمن ، جەستەی ژیان بە دەمی مەرگەوە ، پەم لە هیچ ، شانەی مەرگ ، خەم لەتە دادەکەنم ، بەم دواییەش زەوی شاعیرەکان و چەند دەقێکی تر) ، ئیمان یادەوەر تا ئیستا دوو خەڵاتی وەرگرتووە ، لە ڤیستیڤالی (شەن) بە شیعری (خەم لەتە دادەکەنم) خەڵاتی دووەمی وەرگرتووە ، لە ڤیستیڤالی (مەلای جەباری) بە شیعری (زەوی شاعیرەکان) بە هاوبەشی لەگەڵ دەقێکی تر خەڵاتی یەکەمیان وەرگرتووە . ئیمان یادەوەر بە شێوەیەکی بەرچاو ئیشی لەسەر چەمکەکانی (گومان و پرسیار و پارادەکس) کردووە ، تا ئاستی ئەوەی سیمایەکی جوانییان بە شیعرەکانی بەخشیوە ، هاوکات وەک شاعیرێک و بوونێکی یاخیش دەردەکەوێت لەنێو دەقە شیعرییەکانی ، ئەمەش تا ئاستێکی باش جیای دەکاتەوە لە شاعیرانی هاوتەمەن و سەردەمی خۆی ، دەتوانم بڵێم بە دیدێک و فۆرمێکی جیاوازتر دەنووسێت ، شاعیرانەتر ماملە لەگەڵ زمان دەکات ، قووڵتر مامەڵەستەکانی دەردەبڕێت ، مامەڵەستەم ئەوە بەم ئەو شاعیرەمان بە سەرتایەکی جوان دەستی پێکردووە توانایەکی شاراوەی شیعری نایابی تیا دەبیندرێت . هەوەدەدەین لەم لێکدانەوەمان خوێندنەوە بە چەند شیعرێکی بکەین .

_ شیعری (دەرد لەبەرد کەوتووە تەش لە من)

گەر لەم تایتڵە بڕوانین ، دەستەواژە و دەربڕینێکی شیعری نایاب و

جوان دەبینین ، شاعیر زیرکانە دوو وشەی نەخشاندووە ، وشەیەک (کوتنی ئاو لەخای) ، وشەیەکیتر (کوتنی دڕد لەبڕد) ، بە مەبەستیش جگەکی بە شوشنی وشەکان کردووە ، بەمانایەک وشەی دووەمی بە ئاوە نەخشاندووە تا ناوەڕۆک و قووڵایی هەماکانی وشەی یەکەم پشان بدات ، مەبەستیەتی بڵێت / کوتن و جیابوونەوەی تە لەمن وەک دڕد و ئازارکانی بڕد وایە یان وەک کوتنی دڕد لەبڕد وایە ، واتە کوتنی تە لەمن هەندە ئازارکی بسیە بڕدیش دشتە قسە و ئسف و غەمگینە بم ، لەتاو ئەم کوتنەی تە دڕد و ئازاری لەدکەوت ، دەمەنکی شیعری جوان دڕبینەکی شیعری و ماناو مەبەستکی قووە . ئیدی ئەم ئازار و وشە شیعرییە پ لە ئیستاتیکایە دڕوازیەکە بە چوونە نێو دقە شیعرییەکە ، لە سڕەتای دقەکە دڵێت :

گریانک بە گڕوومەوە لکاوە
نازانم لە دەمەوە سڕدکەوت بە سڕم
یاخود لە سڕەوە دیەوت بگاتە دەم
قوگی گرتووم دەمەوت بڵم من کەم .. ناتوانم
دنگم لە ئشکوتی سڕمدا دنگ دداتەوە
لسڕ ئەم دیواری ونبوونە دنووسم بمدزڕەوە
بڵام ئاوی ونی کردم نایخونتەوە …!

کوتنی ئاو لە خای ، ئازارکی هندە قووە بوو پی کردووە لە نیگڕانی و گومان ، هەموو شتکی بیر بردتەوە تانانت ناوی خیی و شوناسی خیشی ، (دەمەوت بڵم من کەم ، بڵام ناتوانم !) ، چونکە هندە نیگڕان و نائومدە هەموو شتکی بیرچتەوە تانانت ، ئاو گومانی بە گڕووی لکاوە نازانە لە دیەوە سڕدکەوت بە سڕی یان لە سڕیەوە دگاتە دی ؟ ، هاوکات قوگی گرتووە و ناتوانت هیچ بڵت ، لەلایکیترەوە دنگی لە ئشکوتی سڕی دنگدداتەوە ، سدای دنگ دانەوکە وەک ئاوە وایە سڕی لنو گڕاوی دنگدانەوە وەک گژن لوول دخوات ، لناو نائومدی و ئەم ونبوونە دنووست / بمدزڕەوە ! بڵام حیف .. ئاوکسی لەو بڕبتەوە ، ئاوی ئەمی ونکردووە نایخونتەوە ! شاعیر وردە وردە و قووتر ئەم نیگڕانی و ئازارکانی کوتنی ئاو لە خای پشان دداد و لە دیمنی دوای ئاوە دڵێت :

وشکان لسڕ زارم بوونە بڕد
ئەم دیواری وشانە تا عڕش بڕز بوونتەوە
نە ئجل دیەوخنت و نە هاودەک دیکات بە کشک
دنگک بە پڕدی گوێکانمەوە نووساوە
با دونیا بیبیستت من نایبیستم

ئەوەی بانگم دەکات با دەی بنەڕەت نەک دەنگی !
لە پشتی ئەم دیمەنە شیعرییەش گومانێکی گەورە هەست پێدەکرێت ، گومان لەوە دەکات ئەو کەسەی خەشیویستووە ئاگاداری چیڕۆکی شەونخونی و بێداری و خەم و ئازاری ئەو بێت ، گومان دەکات چیڕۆکی ئەم عەشقەی ئەو بووبێتن بە بەشێک لە خەیاڵ و خەمۆکانی ئەو ، وشەکانی ئەم عەشقەی ئەم باوەشیان بە ناکاتەوە و لە دەفتەری یادەوەری خەی نایان نووسێتەوە ، بەیە وشەکانی بستێک لێی دوورناکەونەوە هەر لەسەر زاری خەی دەمێننەوە و دەبن بە بەرد ، دەبن بە بەرد و دیوارێک دروست دەکەن ، دیوارەکەش تا عەرش بەرز دەبێتەوە ، ئیتر ئەمیش نائومێدانە هەر دەبە سەیری دیوارەکە و بوون بە بەردی وشەکانی بکات و ئەو خەمەش سەراپا جەستە و مەشکی داگیرکردووە ، کە نە ئەجەل دەیکوژێت و نە کەسیش دیوار و بەردی وشەکانی دەکا بە کەشک ! دەنگەکیش بە پەردەی گوێیەکانی نووساوە ، ئەو بە گومانە لەوەی ئەو دەنگە هی ئەو بێت بەیە گومانەکەی بەوە دەردەخات و دەڵێت : دونیا دەیبیستێت بەڵام من نایبیستم ، بە ئەسفەوە دەڵێت : ئەوەی بانگم دەکات با دەی بنەڕەت نەک دەنگی ! ، هەنگە ئەو دەنگە تەنها گومانێک بێت و هیچیتر ، شاعیر لەنێو قووڵاییەکاندا زێتر بەنێو ململانێو کێوتنی ئەو لەخەی دەچیتە خوارەوە و دەڵێت :
سەبەرێک هات و جێی هێشتم
هەنگی خوێنم تاریک بووە
بەو چەکوشەی دووری پیای کێشام
لە سەرمدا جگە لە دەنگدانەوەی دەنگی بریندەکانم
هیچیتر نابیستم !
دیمەنێکی شیعری جوان و گومانێکی قووڵ .. لە دیمەنی پێشوو نیگەران و بە گومانە لەوەی وشەکانی بگەن بە ئەو و ببن بە بەشێک لە بیرەوەرییەکانی ئەو ، یان گومان لەو دەنگە دوورانە کە دەگاتە گوێی ئەو نایبیستێت ،، لەبەر گومانەکانی تەختر دەردەخات نیگەرانیەکانی قووڵتر دەبنەوە بەوەی (هەنگە ئەوکەسە هەربوونی نەبێت ! یان کەسێکی خەیاڵی و وەهمی بێت ،، بە سەبەر وێنەی دەکات ، سەبەریش وێنەی خەیاڵی کەسەکانە دەکرێت وەهمێکی گەورە بێت ، دەڵێت : سەبەرێک هات و جێ هێشتم ،، ئەم جەهێشتنە هێندە کاریلێکردووە هەنگی خوێنی تاریک کردووە ، لە سووڕەوە گەڕاوە بە هەش ، ئەوەش هەمایە بە ئازار و خەمێکی قووڵ ، کە وەک چەکوشێک بەر سەری کەوتووە ئێستا لەتاو ئەم خەم و ئازارە لەنێو سەر و مەشک و خەیاڵیا جگە لە دەنگدانەوەی دەنگی بریندەکانی هیچیتر نابیستێت ..! ئیتر لەنێو ئەم گومان و نائومێدی و خەم و نیگەرانیانە دێت

شاعیرانە پرسیارێک دەوەژێنێت ، دەیەوێت لە پشتی ئەو پرسیارەوە خەمە گەورەکانی کوتنی ئەو لە خەی وێنا بکات و دەڵێت :
دەزانی خەمی چیمە ئەی دەست ؟
بمرم و مردووشەریش نایبینێت
ئەو خۆشەویستییەی وەک خەرمکی زەرد
لە ڕوخساری ماتما هەڵهات
بە دواجار لەگەڵ خەما ئاوابێت !
کاتێک پرسیارەکە دەکات و دەڵێیت ئەی دەست ، دەکرێت ئەو دەستە هەرکەسێک بێت ، ئەوی وەهمی بێت ، ئەوی خوێنەر ، هەرکەسێک ، کەسەکە شوناس و بوونی نادیارە ، شاعیر دەیەوێ لە پشتی پرسیارەکەی ئەو خەمە قووڵە پشان بدات کەوا ،، ئەو خۆشەویستییەی وەک خەرمکی زەرد لە نەو ڕوخسار و چاوەکانی هەڵهات ، ئاوابێت و نەک هەموو خەڵک بەڵکو مردووشەریش نایبینێت ! دوای ئەوە بە هەمان هەناسەوە بەردەوام دەبێت و دەڵێت :
شیعرێک لە سکمایە لەخەم باتر
دەڵێی من منداڵی ئەوم و ئەویش منداڵی جیهان
دەزانم لە دایک ببێت من لە هەناویدا دەدەزنەوە
دەبی ئەم هەموو بریندە بچی دابخەم ؟
پەنا بە کراسی کام گەرانی ببەم ؟
بیکەم بە بەر ئازارەکانمەوە
خەمەکان منیان لەخە هەڵکەشاوە …!
خەی ئەگەر لە ڕووی تەکنیکی و زمانەوانی سەیری بکەین ، وا دەزانین ناڕێکییەک یان هەڵەیەکی تەکنیکی و زمانەوانی هەیە ، چونکە شوێنی لە دایکبوونی شیعر مەشک و ڕووبەری خەیاڵێ نەک سک .. بەڵام شاعیر وەک کچێک یان ئافرەتێک ، هەستی مەیینەی خەی و کردەی منابوون وێنا دەکات ، شیعر هێندە لێیەوە نزیکە وەک کەرپە و جگەرگۆشەی خەی خۆشی دەوێت و لێی دەڕوانێت ،، دەربەینی ئەم هەستە مەینەیش دواتر قسەی زێتری لەبارەوە دەکەین ، ئیدی کەرپەیەکی شیعری لە سک و منداڵدانییەتی ، دەڵێی من منداڵی ئەوم و ئەویش منداڵی جیهان ،، لەڕ دەیەوێت لە پشتی ئەم دەربەینەوە باسی گەورەیی و بەرینی ڕووبەری شیعرمان بە بکات ، وەک ئەوەی ئەمە لە نووسینەکانمان هەمیشە تاکیدیمان لەوە کردەتەوە کە شیعر بوونکی گەردوونی هەیە ، ئەویش دەیەوێت مەبەستکی لەو شەوە بە تەعبیر و دەستواژەکانی خەی دەربڕێت ، دەیەوێت پەمان بێت ،، لەگەڵ ئەوەی ئەو شیعرە لەنەو سکی منداید ، بەڵام هێندە دە میهرەبان و گەورەیە ڕێگە دەدات من لەنەو ئەودا قسەکانم و خەم و ئازار و نیگەرانیەکانم دەربەم و وەک ئەوەی من منداڵی ئەو بم و ئەویش منداڵی هەموو جیهان ، کە مەبەستی

ئەو هەوبەرە گەردوونییەی شیعر . دواییش دەوت ئەم بوونە گەردوونیە وەکو شاعیرێک بکات بە شوناسی خۆی و دەڵت ، دەزانم گەر لەدایک بێت و من لە هەناویدا دەدزنەوە ! ، خۆی منداڵ بە دایک و باوکی دەناسرێتەوە ، کاتێک پێچەوانەکەی ڕاست دەبێت ئەوکاتە منداڵەکە داهێنانێکی گەورە بکات یان لەشوێنێکی بەرز و بڵند و دیار بێت ، ئێ ئەویش دەڵت ، ئەو منداڵەی لە سکمایە و لە خەم باڵاتر ، وەک ئەوەی من منداڵی ئەو بم و ئەویش منداڵی جیهان ، مادەم وەک منداڵی جیهان وایە کەواتە شوناسی ئەو منداڵە کە شیعرە لە ئاستێکی بەرز و وەک بوونێکی گەردوونی وایە . ئیتر دەیەوێت ئەو بوونە گەردوونە بکات بە شوناسی خۆی بەوەی کە دەڵت ، من لە هەناویدا دەدزنەوە ،، ئێ بگومان نیشتیمانی شاعیر هەناو و ماڵی شیعرە . دوای ئەوە دوو پرسیاری یەکبەدوای یەک دەکات و دەڵت : دەمی ئەو هەموو بریندە بە چی دابخەم ؟ پێنا بە کراسی کام گەرانی ببەم ؟ ئەمە گوتمان هەموو پرسیارێکی گەورە گومانێکی گەورەی لە پشتە ، ئەوتا لە پشتی ئەو پرسیارانە گەورەترین گومان و خەم و نائومێدی دەبینین .. ئاخر دەشداماوە ! نازانێت دەمی ئەم هەموو بریندانەی بەچی دابخات و بەدەنگیان کات ، یان پێنا بە کراسی کام گەرانی بەرێت ؟ لەرە مەسیقا و گەرانی وەک هەما و هەکارێک بە ئارامکردنەوەی ناخ و دەروون بەڵام ئەو خەمکانی هەندە گەورەن نازانێت کام میلەدی و گەرانی ئارامی دەکاتەوە ، چونکە خەمکانی هەندە گەورە و بەسەن ، ئەو هیچی بە ناکرێت چونکە خەمکان ئەویان لەخۆ هەڵکێشاوە ، واتە هیچ کراسێک ئەو ئارام ناکاتەوە چونکە خۆی بووە بە کراسی خەمکانی ! شاعیر لە دیماهی شیعرەکەی لەناو هەمان گومان دەمێنیتەوە بەڵکو قووڵتر تێعبیری لەدەکات و دەڵت :

دەزانم پێش پیر بوون
لەچی هەزار و یەک خەیاڵت
وەک مشار پێستی ناوەوەم دەبڕێت
بەرلەوەی بمرم .. نا من نامرم
بیرکردنەوە لە تە دەمکوژێت
بەڵام ووون نییە من دەدەڵم
کە ناڕێت ئازەک ، ئەوارانک
گەرانی فیشەکێک
شین بە شایی هەموو خەیاڵکانت ناگەڵت ؟!

لە سەرەتای ئەم کەپلەیە کە کەتایی شیعرەکەیەتی ، بە دەربڕین و جوانیەکی شاعیرانە باس لە ئازارەکانی کەوتنی ئەو دەکات لە خەیدا و دەڵت : دەزانم پێش پیربوون ، لەچی هەزار و یەک خەیاڵت ، وەک مشار پێستی ناوەوەم دەبڕێت ، دیمەنێک و دەربڕینێکی شیعری جوان ،

هێندێ بەنرخ خەمڵکانی وەچووە وەک ئاوەی بەدەم ئازارەکانی وەنێ بکات و دڵیاوەت شتێک لە جێشنی نهێنییەک یان وەسیەتێک بکات و دەڵێت : ئاگادار مەردم بەردەام لەم چرکە ساتە بە ئاگا دێتەوە و نهێنیەکە یان قسەکە تەواو ناکات و وەک هاوارێک دەڵێت : نا من نامرم .. بیرکردنەوە لەتە دەمکوژێت ،، واتە ئەو یەقینە لەوەی بە مردنی خۆیی و مردنێکی ئاسایی نامریت بەڵکو بیرکردنەوە لەو یان جیابوونەوە و کۆتنی ئەو لە خۆیدا دەیکوژێت ! دواتر ئەم شاعیرە مردنە لە وێنەیەکی گوماناوی پێشان دەدات و دەڵێت ؟ کە ناڵێت ؟! هێژێک ئەوارانێک ، گەرانی فیشەکێک ، شین بە شایی هەموو خۆیاڵکانت ناگاڵێت ؟!ئیتر ئەم دیمەنەی دوایی کە هەڵگری پرسیارێکی گەورە و گومانێکی گەورەیە لە هەمانکات ، لە پشتی ئەم پرسیار و گومانەش دیمەنێکی تراژیدی وێنا کردووە ، کە ئاگاری ئەوە هەیە هێژێک ئەواریەک بە فیشەکێک کۆتایی بە ژیانی خۆی بهێنێت و گەرانی لەرە مەبەستی لە دەنگی فیشەکەکەیە بگات بگەڕێتەوە ئەو ، ئیدی شایی و هەستە خۆشیەکانی لەبکات بە شین .. لە هەمانکات لەنێو هەناوی ئەم دیمەنە تراژیدییە پارادەکسێکی ناوازەی لەنێوان دوالیزمی هاودژی (شین و شایی) داهێناوە ، گونجان و ئاوێتەبوونیان لە یەک هێستە و دەستەواژەی شیعری بە داهێنان و بەرجەستەکردنی هووبارێکی گەورە لە جوانی .

_ شیعری (شانەی مەرگ)

هەروەک ئیمان یادەوەر خۆی دەڵێت ، لە ساڵی ٢٠١٩ ەوە شیعر بەهاودەکاتەوە ، واتە نزیکەی پێنج ساڵێک دەبێت هەوڵەکانی لەم هووبارە چڕبوونەتەوە ، وە یەکەمین شیعریش ئەم شیعرەی سەرەوە بووە بە ناوی (شانەی مەرگ) کە بە ئازار و موعانەتکانی خۆیی و تەواوی کچان و ژنان نووسیوێتی ، وە لەم دواییەش لە گۆڤارێکی ئەلیکترۆنی بە ناوی (ئایندەسازی) بڵاویکردەتەوە هاوکات لە ئەکاونتەکەی خۆیشی لە (فەیسبووک) ، سەرەتا شیعرەکە بەوە دەست پێدەکات و دەڵێت :

من ماڵی خاتوونێک دەزانم
لەوبەر کەنارەکەوە ئازارەکانیت پێدەگات
هێژانە لای بەقاڵەکە
بە کیلۆ خەم دەکڕێ و دڵیخوات
ئەو بە فرمێسک ، فەرش و قاپەکان دەشوات
بە پەڕەی خەزگە خوێنکانی
گەردوو تەزی شووشەی پەنجەرەکە لا دەبات
بە کەپەی ئاگری ناخی خواردن لەدەنێت

کەلوپەلی نەو کەونتەرکەشی ماتن
کە ژانە .. گوێیان لە ئاهوو داخی دەبێت
دیوارەکان نەفرەت لە خەیان دەکەن
کە دەبینن
وەستاون لە جێی خەیان هیچیان بۆ ناکرێت ..!
بەر لەوەی باس لە ناوەڕۆک و مەبەست و زمان و دەستەواژە شیعریەکانی ئەم دەقە بکەین ، بۆ پێویستی دەزانم بۆ وەبیرهێنانەوەی خوێنەر باسی بابەتکی گرینگ بکەم ئاویش ، بابەتی (شیعر و گێندەر .. ڕەگەز) واتە پێوەندی شیعر و ڕەگەز یان (ئەدەبی ژنانە و ئەدەبی پیاوانە) ، ئەمە لە زەر شوێن لە نیو کتێب و وتار و دیمانەکانمان ، ئەم پێلینکردنەی شیعرمان بۆ ناوی شیعری ژنانە و شیعری پیاوانە ، یان پێلینکردنی شیعر لەژێر هەر کاریگەریەکیتر بێت بۆ نموونە (ئەدەبی کرێکاری) یان (ئەدەبی نەتەوەیی) یان (ئەدەبی ئیسلامی) هەتادوایی ، هەموو ئەم پێلین کردنانەمان ڕەت کردەتەوە ، بۆ هەکاری کە ئەدەب و شیعر بوونکی گەردوونییان هەیە و هاوتەریبن لەگەڵ ژیان و بەها مرۆیی و مرۆقایەتیدا ، ناتوانین بەهیچ هەکارێکی ڕەگەزی یان ئایینی یان ئایدیۆلۆژی ، ڕووبەڕ گەردوونیکەی بچووک بکەینەوە و چوارچێوەو بازنەیکی بۆ دەوردا بکەشین . بۆ نموونە شاعیرکی ئافرەت وەک دەنگکی مۆ دەتوانێت هەست و خەون و خەمەکان و خەزگەکانی خەی بۆ زمانی شیعری بەرجەستە بکات بەبۆ ئەوەی بەبێ ژنە شاعیر یان ئەدەبی ژنانە بۆ شاعیرکی پیاویش بۆ هەمانشێوە ، ئەوەتا ئەم شیعرەی خاتوو ئیمان نموونەیکی زیندووە بۆ ئەو قسەو بیرکردنەوانەی ئەمە ، کە بۆ زمانکی شیعری نایاب و پڕ چێژ و ئیستاتیکا ، خەمە کچانیەکان و مەینەتیی خەی دەربێوە ، مامەڵەی لەگەڵ خەم و خەون و خەزگە سەربەاوەکانی خاتوونک کردووە ، کە لە چوار چێوەی چواردیواردا ژیانە ئازار و خەمەکانی خەی دەنووستەوە ، مامەڵە لەگەڵ کەلوپەلەکانی چێشتخانە و کارکانی چێشت لەنان و پاککردنەوە و حاجات شەردن و ئەوکارە ژیانییانەی کە لە کەمەگە دواکەوتووکان تەنها بەکاری ئافرەت داندراون و ناوبراون ، بۆ زمانکی چەند شاعیرانە و بۆ ئیستاتیکایکی چەند نایاب دەڵێت : بۆ پەڵەی خەزگە و خەونکانی گەردوو تەزی شووشەی پەنجەرەکە لادەبات ، یان بۆ کەپەی ئاگری ناخی خواردن لەدەنێت ..! بەڵاستی جوانکاری و داهێنانی گەورە لە پشتی ئەم دەستەواژە و ستە شیعرییانە دەبیندرێن ، خەم و هەستکی ژنانە ، بەکارهێنانی وشەکان لەشوێنی گونجاو و واتادار ، ئیدی گەر بەم شیعرە بڵێین شیعری ژنانە ،، ئایا بچووک کردنەوەی ڕووبەری شیعر نییە ؟ ئایا دابەانی شیعر نییە

لە ووبەرە گەردوونیەکی ؟ ئیدی لە کۆتایی ئەم کۆپلەیە خەمەکان و نائومێدیەکان قووڵتر پێشان دەدات بەوەی : دیوارەکان نەفرەت لە خەیان دەکەن کە تەنها سێبەرکەرن و هیچیتر ، واتە بەهەی ئەم ستەم و چەوسانەوەیەی سەر ژنان و ئەم ناهەقی و نابەرابەریە دیوارەکانیش خەمبار و نائومێدن ..! هەر لە درێژەی گۆرانەوەی ئەم چیڕۆکە تراژیدیە لە شوێنکی تر دەڵێت :

تەنیایی بە تاڵکانی پرچیا هەڵواسیوە و
بەتاقەتی دەهێنتەوە
گۆڕستانێک لە چاوکانیەتی و بە سەدیەک بەهار
دیارە ئەم خاتوونە هەر پارچەیەک لە جەستەی یان هەر ئەندامێک لە لەشی هەما و دەربەی خەمێکی گەورەن ، خودی ئەم خاتوونەش هەمایە بە ژن یان جنسی مەینەت ، ئەوەتا تەنیایی بە تاڵکانی قژی هەڵواسیوە و چاوکانیشی گۆڕستانێکن بە سەدیەک بەهارەوە ، لەڕدا پارادۆکسێکی ناوازەی لەنەوان دوو چەمکی هاودژ و داهێناوە ، دوو چەمکی ناتەبای پێکەڵکاندووە لە وێنەیەکی شیعری جوان بە مەبەستێکی تایبەت ،، گۆڕستان و بەهار ، نائومێدی و ئومێد ، مردن و لەدایکبوونەوە ! .. گۆڕستانێک لە چاوکانیەتی و بە سەدیەک بەهار ! دەربەینێک و هێستە و دەستواژەیەکی شیعری جوان پە هارمانیا و پە مانا و مەبەستی گەورە . شاعیر بە هێستکی مرۆیانە خەمەکان بە هەندی جیاواز لە ئاستێکی بەرین باس دەکات لە دەرگای زەرێک لە خەمەکان دەدات بە هەوراز و نشێوەکان دەڕوات تا لە کۆتایی دەقەکە دەڵێت :

هەرخەی شانەکار و سیناریست و دەرهێنەر
هەڵی بوون و نەبوون دەگۆڕێت
ئومێدێک لە پشتی هەشی چاوکانیەوە پرشنگ دەدات
بەو هیوایەی هەژێک لە جەی خەر
ژیان هەڵبژێت ..!

لە دیماهی ئەو شیعرە ، هەڵی ئافرەت و جنسی مەینەمان لەنەو ژیان و گەردوون بە هەسم دەکات ، کە ئافرەت سەرچاوەی ژیان و بوونە ! هەر خەی خوەقێنەر و بکەر و بزوێنەری ژیانە ،، نەک هەر ژیان بەکو مردنیش ، واتە (بوون و نەبوون) هەرخەی هەموو شتێکە بە مردنیشەوە ، لەڕش پارادۆکسێکی نایاب لە نەوان بوون نەبوون یان مردن و ژیان وێنا کراوە ، کۆتاییەکەش بە ئومێدێکی گەورە کۆتایی پێدەهێنێت ، بەو هیوایەی هەژێک لە جیاتی خێت ژیان هەڵبژێت ..! ئەم ئومێد و هیوایەش هەمایە بە بەردەوامبوونی ژیان . جوانی ئەم دەقە لەوداید بە هێستکی مەینەت داپشراو و بە هێستکی گەورەی مرۆیی نووسراوە ، بە زمانکی شیعری و ئیشکردنکی تێخ لەسەر پارادۆکس و چەمکە دژەکان ، خودی جەستەی دەقەکە پارادۆکسێکی گەورەی تیایە

ئەویش ئەوەیە ، هەموو دەقەکە لەسەر نائومێدی ئیش دەکات بەڵام لە کۆتایی ئومێدەک و خۆزگەیەکی گەشمان دەخاتە بەردەم هیوا دەخوازی هەژێک لە جیاتی خەڵەر ژیان هەبێت …!

٢٠ی ئـــابی

٢٠٢٣

ماوێتی

گفتوگۆ لەگەڵ شانۆکار سلێمان گۆڵاڵی.. سازدانی- کامەران حاجی ئەلیاس

سلێمان گۆڵاڵی: شانۆی کوردی بەگشتی لە هەوڵەر بەتایبەتی گەلێ ئاستەنگی لەبەردەم دروست بووە
سلێمان گۆڵاڵی: شانۆی شۆقام تاکەڕەگایە بە بەردەوام بوون و گوزارشت کردن لە ناسەریەکانی ژیانی جەماوەر

هونەرمەندی شانۆکار و نووسەر "سلێمان گۆڵاڵی" ماوەیەکی زۆر لە بواری شانۆ و نووسین دا کار دەکات هەرچەندە سەرەتا بە شیعر هاتە نێو جیهانی ئەدەب و هونەر بەڵام لە کۆتاییدا خۆی لە نێو هونەری شانۆدا خۆی دیەوە وەکو نواندن و دەرهێنان خاوەنی چەندین کاری شانۆیی، لە هەمان کاتدا خاوەنی چەندین کتێبی چاپکراوە، بە زیاتر ئاگاردار بوون لە کارو چالاکییەکان لە نزیکەوە ئەم هەڤپەیڤینەمان لەگەڵی سازدا:
هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

*سەرەتا بە خوێنەرمان باس لە ژیانی هونەری خۆت بکەیت
شانۆقان (سلێمان ئیبراهیم قادر) زیاتر بە (سلێمان گۆڵاڵی) ناسراوم،لەساڵی 1965 لەگەڵکی سێیداوێی شاری هەولێر لەدایکبووم، خوێندنی سەرەتایی لەقوتابخانەی (بەتوش و بەسە) و ناوەندی لەچیمەنی کوان لەسێیداوە تەواوکردووە هەر لەناوەندی دەستم

کردووە بەشیعر نووسین لەچەند قیستیڤالی شیعریم بەشداری کردووەو خەڵات کراوم بەداخەوە نووسینەکانی ئەو سەردەمیم لە وون بووە لەپەیمانگای هونەرجوانەکانی موسڵ وەرگیرام، تا قۆناغی چوارەم لە لەموسڵ خوێندن، دواترگوراستراموە، بە پەیمانگای هونەرجوانەکانی سلێمانی" ساڵی 1988 پەیمانگام تەواو کرد" بەشداری چەندین شانۆگەری کردوە وەک ئەکتەرو دەرهێنان و کاری هونەری لەوانە (ئیمپراتەر جەنز/ دەرگا/ برایانی هەریاس/ قەڕەج/ کەرشین/ هیمید جوڵەت/ شتەکانی ئەم هەژگارە/ بەسەر شەستەی نەویستەوە/ بارانی ژەر خەر)" ساڵی 1983 بە 1985 بووم ئەندامی تیپی شانۆی شەماڵ لەبنکەی لاوان بەشداریم کرد لەشانۆگەری (خزم و ناسیار/ خەڵکی گوندەکەمان/ میرات/ سمایل و مامز) لەنووسین و دەرهێنانی مامۆستا (سەمیر عەبدولستار)" لەوماوەیدا چەندین پارچە شیعرو چیڕۆکی لەگەڵ هەژنامەکانی (هاوکاری/ بەیان/ عێراق/ کاروان/ هەنگین) بڵاوکردووە، بەشداری کۆڕی شیعری کردووە لەهەولێر و سلێمانی" ساڵی 1987 بەشداری فیستیڤالی دهۆکی کرد بەشانۆگەری (دەنکە شقارتە) لەبەرهەمی تیپی کاروان پلەی دووەمان بەدەستهێناوە" ساڵی 1988 بووم ئەندامی تیپی شانۆی هەگورد لەسلێمانی شانۆی (خەناسەکان) ی پێشکەش کردووە" ساڵی 1993 لەڕادیۆی قوتابیان و لاوان دەرهێنەرو بەژەرو ئامادەکارو پێشکەشکاری بەرنامە بووم تاساڵی 2001 لەڕاگەیاندن بەردەوام بووە لەڕادیۆ و تەلەفزیۆنی گەلان – هەرەم – نەورۆز – لقی دوو" دواتر گواستراموە بەبەشی ڕاگەیاندن لەوەزارەتی ئەوقاف" ساڵی 1999 بەشداری لەخولی سینەما کرد کەلایەن سەلمان کاکەیی بەڕێوە دەچوو،هەر لە خوولەکە کورتە فیلمی (لەخەبایی) دەرهێنا. ساڵی 2007 بەخوێندنی بەکالۆریۆس چووتە کۆلێژی هونەرجوانەکان" لەوێش ئەو بەرهەمە شانۆییانەی بەرهەم هێناوە (گیانی ئیلیانەرا) (ڕووی خاک – دەرهێنان) (سواکەر – نواندن) (کۆتایی گەمە – نواندن)" هەر لەساڵی 2007 بەهاوبەشی ژیلوان تاهیرو سەباح حەسەن "گروپی شانۆقانی کوردی"مان دامەزراند و چەند بەرهەمکمان پێشکەشکرد وەک ئەکتەرو کاری هونەری تر بەشداری لە چەند بەرهەمک دا کرد وەکو (وەرزی بەهار/ هەولێر نابەز/ ئاوینی تەنیایی/ گەڕانی دیموکراسی/ نەورۆزو بەهار/ فەرهادو ئاوینکی تر) لە ساڵی 2010 خوێندنم تەواو کرد و بەشداری (5) هەرگشپی شانۆیی لەگەڵ هەکخراوی ئەمریکی و (5) شانۆیی لە بەرهەمهات کە لەهەولێرو سلێمانی و دهۆک نمایش کران (خەمەکانی ئازاد/ مەریەمانە/ پێکەنینی شادی/ چیڕۆکی کچبەرک/ زەمانی شەواو)" هەر لەساڵی 2010 کاری دەرهێنانی بە(دەرچوانی گەنج/ دەزگەی/ پەرپوت/ خاونی ئەبابیلەکان) کردووە" ماوەی دوو ساڵ سەرکی

گروپی شانۆقانی کورد بووم" ماوەی چوار ساڵ سەرکی تیپی شانۆی تیشک بووم" ئەندامی سەندیکای هونەرمەندانی کوردستان"-م هەروەها خاوەنی چەندین کتێبی چاپکراوم.

*ئەوهونەرمەندانە کامەن کە کاریگەریان لەسەر تۆ هەبووە یاخود بە کارەکانیان سەرسام بوویت؟

سلێمان گۆڵاڵی

- سەرەتای هەشتاکان بیناری چەندین درامای کوردی و عەرەبی بووم کاریگەریان دروست کرد بۆ ئەوەی دونیای هونەر هەبژێرم و بچمە پەیمانگە بۆ ئەوەی بتوانم بشێوەیەکی ئەکادیمی و زانستی تێکهەڵکێشی هونەر بم و ڕەگی خۆم ببینم
- لە ئێستادا، ئاستی شانۆی کوردی چۆن دەبینی؟
- شانۆی کوردی لە هەوڵدەر بۆتایبەتی گەلێ ئاستەنگی لەبەردەم دروست بووە کە هونەرمەند نەتوانێ بەسەریدا زاڵ بێت. بۆیە پێویستە پاڵپشتی تەواوی بکرێت و ئاسانکاری بۆ بکرێت تا بتوانێت هەنگاوەکانی گەورەتر بکات. هەر چەندە لە ماوەی ڕابردوودا چەندین کاری خۆبەخشی بۆئەنجام گیشت بەڵام نەبووە هەی بوژانەوەی هونەری شانۆ. بۆ هەی ئەوەی لە کاتی هەبوونی بودجە و پاڵپشتی دارایی هونەرمەندە خۆبەخشکان پڕاوێژ دەخرێن کە دەبێتە هۆکاری خاوبوونەوەی هونەرمەندان.
*شانۆ چۆن دەتوانێت گوزراشت لە ناسەریەکانی جەماوەر بکات؟

- شانۆی شۆقام تاکەرگایە بۆ بەردەوام بوون و گوزارشت کردن لە ناسەریەکانی ژیانی جەماوەر، چونکە تێچووی کەمە بۆ

کەرستەی ساکار ئەنجام دەدرێت لە هەمان کاتدا چڕ بەخشە.

- بەڕێزتان لە بواری نووسین خاوەتان ڕەنگینە ئێگەر بکرێت ئاماژە بە کتێبە چاپکراوەکانت بکەیت؟
- کتێبی یەکەم بە ناوی "مەدالیای قەرەجەکی شەرمەزار" بوو کە کتێبێکی شیعرییە لە ساڵی 1997 بڵاوکراوەتەوە. کتێبی دووەم بە ناوی" دەرچوانی گەنج" بوو کە کۆمەڵێک دەقی شانۆیی لە خۆدەگرێت لە ساڵی 2010 بڵاوکراوەتەوە. لە سێنتەری داهێنان لە هەولێر چاپکراوە. کتێبی " پێشەوای شانۆقان"چەند ووتار و لێکۆڵینەوەی شانۆیی پێک هاتووە لە ساڵی 2023 لە چاپکراوەکانی ڤیستیڤاڵی شانۆیی بەڕێوەبەرایەتی شانۆی هەولێر بوو. کتێبی " دەزگای ئادەم" کۆمەڵێک دەقی شانۆییە لە ساڵی 2023 لەلایەن دەزگای ڕۆشنبیری بڵاوکردنەوەی کوردی بۆغدا چاپکراوە. دوا کتێبم بەرگی یەکەمی "بیۆگرافیای زانایانی ئایینی" لە ساڵی 2023 لەسەر ئەرکی وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئایینی چاپ و بڵاوکراوەتەوە.
- بە پرۆژەی داهاتوو چیتان لە هەگبە دایە؟
- لە ئێستادا خەریکی بەرگی دووەمی "بیۆگرافیای زانایانی ئایینی" م لە هەمان کات دا وەک کاری هونەریش داواکاریمان پێشکەش بە بەڕێوەبەرایەتی شانۆی هەولێر کردووە کە کار لەسەر دەقی شانۆیی ئادەم بکەین. کەی ڕەزامەندی وەرگیرا. دەست بەکارکردن دەکەین.

ئەوارانە -٤٧.. شیعری سەردار جاف

ئەم ئەوارە
تاوە بارانە چراتەی شەهلایی هەکردووە
فیرقەتی ئەو
گەژاوە سەرابی ونکرد
پەگوی ناهومێدی
لە خەزانی غوربەتیما دەرخستووە
سەردەمی تراویلکەیی
ژاوەژاوی ئاوەزمە
چەمانی سەوز
فەرشی بزە و پەکەنینی راخستووە
شەکرە شەە
دەمودوو بوو
دەرگای داهانی بە خەمی
بسکی ئەم گەها سورانی شەبیە
بە ناو بانی رەحانیا دەن و دەچن
ئەو نیگای شەوزەنگە ڕی
چیدی نابەتە خەات و
تاوە سزە بە گەردنی ئیشق دەلکە و
سەر و قامەت بەی ملکەچن
ئەم دەدەنگە
بەکەتایە
تاو نا تاوە شەستبارانی بەهارە و
زەمانە دە
گەرما پروکەنی هاوین
ئەم سەرمایە لە پاییزا هەدەکات و
بە نەو کپی و بەدەنگی شەوی دوورو درژ
ڕە دەبەت و
هەر خەزانە و دادبارە
شووشە و دەکە

بە بن پەی غوربەتیما دە
کەچی لەر نیگاکانمان شتانیە و
دوور لە چاوین
شەو نامەیی خە دەنووسم
حەرف وەکگرتوو و یاخی
وشەکانیش دەبنە مەتەکە و لەم دەئاهەن
دەربەدەری رەمنەکە
دەبەتە برین و خەرند
لە گرەکوەرەی پیرەژنە دەچە کە عانەکانی خەشبوە
کوشتەی یەکین و حەزەکانمان وا دەناهەن
تە دەزانی هەر پەکەوە گەشکراوین
بە بە تە من زەر بەکەسم
خەشم دەوەی خەشویسترین کەسم

٢٠٢٣ / ٧ /٣١

---

١٣ کەپلەکەی ژیــن و دە.. شــوان عەباس بەدری

دەستەك لە دەرگای دەم نادات
دەمەکە تەنیایی لە خەی مارە کردووە

لە سەر لمی کەنار دەریای ژیانم
هیچ جە پەیەکی یادگاری بە دی ناکرەت
هەشەبایە و هەشەبایە و هەشەبا !

دەمە ساهە مانگە شەو
لە ئاسمانی چاوەکانم تەراوە
ئاخە دەبەت هەنگی

مانگ ئەستا چەن بێت ؟

ئەستا مەمە فرمێسکاویێکەی تەمەن
گەچان بەدەست
بەرەو گەرستانی کوژانەوە بەرەوێ و
چاوەڕێی دوو دەستی میهرەبانە
بێ خامۆشی !

سەگێ تەنیا و ناشیرینەکەی شارەکەمان
بێ ئومێدی لێتە سەز
ئەقروسکێنە
کەچی وەك هەمیشە
جگە لە بەردەکی دەرەقی پێ لە بەدارکردنەوە
کەس دەستەکی پێ سەزی بە سەرا ناهێنە !
**
خەون ئەبینم دیسان ئەژیم و پێئەکەنم
کەچی ژیان خەونەکەم لە دەکات بە مەتەکە !
**
کە مناڵ بووین بە گاتەوە ئەگریاین
کەچی ئەستا ...
ئاخ بە گریانەکی سەردەمی منایمان !
**
نامەوێ خودا خاڵی کەتایی تەمەنم دانێ
مەگەر خەم دەستم نییە!
**
بێ تەنها خۆن سەمبولی کووشتن نییە
من سەدان جار خەمم دیوە
لەناو ئاوێنەژەنگاویێکەم
بێ ووشەیەك کوژراوم !
**
کوا کەتری سپی سەمبولی ئاشتییە
کەترەکی سپی نازدارم ئەناسی
دواجار بێ کەردەکی کول
دەرووەنی سەر بەیم و

هەتا ئێستاش بە ئازارەوە ئەتلەمەوە و
پێلەقاژەی مەرگم!
**
دەنگەك لانكەی ناخم ئاژەنە
داریوش
بە خەی و ژە خەمناكەكەیەوە
گوناوی پیت
بەسەر دەم ئەبارێنێت !

ساتژمێری تەمەنم پێش ئەخەم
جگە لە ژیان هیچ شتێكی ترم نییە
تا لە دەستی بەم !
**
فریشتەیەكی درك بەدەست
بە جلی ڕەشەوە بەرەو ڕووم دێت و
داوای هەناسەكانم ئەكات !

پێنج بروسكە شیعر.. نوسینی هەدی گۆڵاڵی

ئەكسجین
من و تۆ
لە ئاو ئەچین
هەر یەكەو دو هایدرۆجین
من بۆ تۆ هەناسە و
تۆ بۆ من ئەكسجین.

ماچ
ئەگەن شەراب
چەند كەن ببۆ خەشتر ئەبۆ
ماچی لێویش

چەند تازە بە تەتر ئەبە

مەچەک
ترپەکانی دڵی منە
چرکەژمێری سەعاتەکەی
مەچەکی تۆ...
هەر چەند دور بم
وا هەست دەکەم
دەم وا لە دەستی تۆ...

بەیاخچی
بە دەستە بچوکەکانی
فلچەی بەیاخ
دێنە و دەبا
کە سەیری ڕوخساری دەکەم
وای دەبینم :
سەختی ژیان
ئەو دێنە ودەبا!!!

دزی

من دز نیم
تەنیا دو شتم لێت دزیوە
ترپەکانی لێدانی دڵ و
عەتری هەناسەی سینەت!

دەمەو.. شەمەبارەوانی

بەیانی

لەگەڵ دەنگی یەکەم ترپەی هەناسەی خودا،

لەگەڵ دەرکەوتنی گزنگی خەر،

دەمەو.

دەمەوێ و
وەکوو جاران سروودی پەکەنین بێ کۆتە عازەبەکانی دێ دەچێین و
ئەوارەی شیعرمان پێ دەکەین لە خەونی ئاشقانە.

دەمەوێ و
ئامێزت دەکەم بە سەرین و
ئەو تیرە پەچڕەدەکەینەوە کە باس لە ئاوابوون دەکات.

دەمەوێ و
لە نزیک دووەیانی بێ ئومێدی، نەمامێک بێ پەیمان دەڕوێنین و
لە پەدەشتی دابڕاندا کانی بیرەوەرییەکان دەژیێنینەوە.

دەمەوێ و
لە هەواری جێژواندا
زیوانی ئازار لە دەفتەری چاوەوانی بژاردەکەین
و
خەمان لە هەراسان خاڵی دەکەینەوە

دەمەوێ و

قافیەی حوزن دەشکێنین
و
ئیتر هەها هەها دەبین.